

Die uw jeugd vernieuwt als die van een arend

De Reformatie

Weekblad tot ontwikkeling van het gereformeerde leven

Geen nationale synode

A.L.Th. de Bruijne ■

In dit nummer

<i>Kerkelijk leven - A.L.Th. de Bruijne</i> Geen nationale synode	361
<i>Meditatief - J.B. de Rijke</i> De woestijn in - met Israël	365
<i>Wandelen met God - B. Luiten</i> Interactieve eredienst	366
<i>Achtergronden - P. Houtman</i> Politiek: in Christus geschapen	368
<i>Boekbespreking - P.H.R. van Houwelingen</i> Paulus in Amsterdam	372
<i>Meegelezen - T. Groenveld</i> Schaamte	374
<i>Lied van de week - J. Smelik</i> 'Jezus, wandlend langs de wegen'	375
<i>Uit de kerken, Persberichten</i>	

Binnen de kring van de PKN is het plan geboren om in 2010 een nationale synode te beleggen. Alle kerken en groepen die voorkomen uit de Reformatie van de 16^e eeuw zouden moeten deelnemen. Ook de Gereformeerde Kerken (v) horen daarbij. Toch vind ik dat wij ons hiervan vooralsnog afzijdig moeten houden. In dit artikel leg ik uit waarom.

Achterhaald

Zowel de preses (ds. G. de Fijter) als de scriba (ds. A.J. Plaisier) komen met dit plan naar voren. Wat wil de Protestantse Kerk in Nederland precies?

Het plan van de PKN is geboren uit de nood van de kerkelijke verdeeldheid. Waar de kerk één zou moeten zijn, is zij versplinterd geraakt in allerlei groeperingen. Dat schaadt het getuigenis over Jezus Christus in ons geseculariseerde land. Bovendien, zo verklaren de voorstellers, zijn de punten waarover de verdeeldheid ooit ontstond, inmiddels achterhaald. Vooral jongeren en mensen aan de basis van de kerken weten dat allang. Alleen de kerkelijke leidslieden blijven er vaak blind voor. Natuurlijk bestaan er nog steeds allerlei verschillen tussen de kerken. Die moeten ons echter niet van elkaar vervreemden. We moeten het eigene van de ander leren waarderen als één van de bijdragen die samen het grote veelkleurige geheel maken. De voorstellers vinden het genoeg wanneer we elkaar

samen vinden in de ene 'grote traditie'. Zij bedoelen daarmee de geloofsbelijdenissen uit de Vroege Kerk. Is dat het geval, dan kunnen de vele 'kleine tradities' vervolgens in vrede naast elkaar bestaan.

De PKN werkt er momenteel ook praktisch aan om dit model vorm te geven. Men is bezig met de opstelling van een basisdocument, een soort nieuwe belijdenis. Het is de bedoeling dat vertegenwoordigers uit de andere kerken daaraan meeschrijven. Hopelijk komt het langs die weg tot een nieuwe oecumenische beweging binnen het Nederlandse protestantisme. Een sterk argument daarvoor vormt de Calvinherdenking uit 2009. We eren Calvin het meest als we als kerken 'eindelijk' bij elkaar komen. Scriba Plaisier waarschuwt zelfs: "Wie hiertegen de hakken in het zand zet, heeft Calvin gewoon tegen zich".

Heimwee

Zoals gezegd vind ik dat de Gereformeerde Kerken (v) hieraan niet moeten meedoen. Laat ik direct zeggen: dat vind ik niet omdat ik het voorstel niet kan begrijpen of waarderen. Ook wil ik niet met mijn rug naar de PKN gaan staan. Het is eerder omgekeerd. In de PKN is veel waarvoor ik waardering heb. In het verleden hebben wij zowel de Nederlands Hervormde Kerk als de Gereformeerde Kerken (synodaal) als 'valse kerk' bestempeld. In dat licht moet het ons aan het denken zetten dat in de PKN, die ontstond als fusie van die twee kerken, geen sprake lijkt van verder afglijden. Het is juist omgekeerd. Op tal van plaatsen constateren wij bijbels geestelijk leven, soms zelfs duidelijke oplevingen. Theologisch ontplooit men veel kracht. Kerkelijke leiders boezemen regelmatig vertrouwen in. In het publieke leven getuigt men van het evangelie. De PKN is in de loop van de tijd eerder orthodoxer geworden dan vrijzinniger. Ik vind dat we als gereformeerden uit de andere kerken daar royaal over moeten durven spreken. Met Paulus ben ik blij als ik zie dat Christus ergens verkondigd wordt. Het voedt een soort heimwee dat we ook bespeuren in de rede waarmee K. Schilder in 1934 de Afscheiding herdacht.

ook wil ik niet met mijn rug naar de PKN gaan staan

Wat zou het mooi zijn als de breuken uit het verleden weer geheeld konden worden! Ik herken ook de 'campingervaring' die voor ds. De Fijter de aanleiding vormde om dit idee te lanceren. In de vakantie kun je als protestantse christenen geestelijke eenheid ervaren tijdens gezamenlijke erediensten, bijvoorbeeld op een camping. Dat doet je iets, zodat de vraag opkomt waarom dat ook niet buiten vakantie-tijd kan.

Pluriformiteit

Ook stem ik de voorstellers toe dat zij Calvin op een bepaalde manier aan hun kant hebben. Calvin was bereid om ver te gaan en veel in te leveren ter wille van de eenheid van de kerk uit de Reformatie. Dat doet recht aan wat de Bijbel zelf ons leert over de eenheid van de kerk en het belang daarvan voor de eer van God in de wereld. Een onderscheid zoals de PKN-voorgangers hanteren, zal daarbij nodig zijn. Wie echt op eenheid uit is, moet leren onderscheiden tussen de basis van het ene geloof die we moeten delen én allerlei eigenheden die meekomen met specifieke kerkelijke tradities.

Er wordt tegenwoordig veel geklaagd over de toenemende pluraliteit onder ons. Ook ik zie daarvan verschillende schaduwzijden. Maar altijd hebben gereformeerden benadrukt dat er *binnen* de ene kerk sprake mag zijn van veelvormigheid of pluriformiteit. Waar eenvormigheid typerend wordt, begint al gauw de sektetvorming. Toen bijvoorbeeld in de vrijgemaakte traditie de pluriformiteit *van* de kerk scherp werd afgewezen, is tegelijk de pluriformiteit *binnen* de kerk benadrukt. Zelfs het onderscheid tussen de ene 'grote traditie' en de vele 'kleinere tradities', kan ik in dat licht plaatsen.

Toch niet

Toch moeten de Gereformeerde Kerken (v) volgens mij niet op het voorstel ingaan. In de eerste plaats heb ik mijn vragen bij het spreken over een 'nationale synode'. En in de tweede plaats vind ik dat het voorstel geen recht doet aan het ingrijpende karakter van sommige verschillen tussen de PKN en andere kerken. Zelfs als zou de term 'nationale synode' vervangen door iets neutralers, dan nog verdoezelt dit plan wat er tussen de PKN en andere kerken in geding is.

Aanmatigend

De benaming 'nationale synode' is niet neutraal. De PKN kent geen nationale synoden en hetzelfde geldt voor de andere betrokken kerken. Landelijke vergaderingen heten sinds jaar en dag 'generale synoden'. Met de benaming 'nationale synode' grijpt men terug op het verleden van de 16^e en 17^e eeuw. Toen vond enkele malen zo'n 'nationale' synode plaats: in 1574, in 1581 en natuurlijk in 1618/1619 in Dordrecht. Zo'n nationale synode kwam er alleen als de overheid daaraan meewerkte en toestemming gaf. De term spreekt van een situatie waarin kerk, staat en natie nauw aan elkaar verbonden waren. De uitdrukking 'nationale synode' ademt de sfeer van de ene (hervormde) kerk voor het hele Nederlandse volk, onder openlijke erkenning van de overheid. Dat volkskerkelijke element is ook aanwezig in het voorstel van de PKN. In de column van De Fijter waarmee het allemaal begon, herinnert hij er openlijk aan. Hij wil een kerk voor 'Jan

Rap en z'n maat'. Met die uitdrukking is vanouds het volkskerkelijke hervormde ideaal verwoord. Los van de bezwaren tegen de volkskerk vind ik het spreken over een 'nationale synode' ook aanmatigend. Het claimt de natie en doet daarin geen recht aan mensen die niet bij de 'nationale kerk' horen. In de 17^e eeuw was dat bijvoorbeeld het geval met de Rooms-katholieken in ons land. En op een bepaalde manier herhaalt dat zich in het huidige voorstel van de PKN. Voor de 'synode' van 2010 worden allerlei kerken en groepen uitgenodigd, maar de Rooms-katholieken niet. Vermijd dan ook het historisch beladen woord 'nationaal', zou ik zeggen.

Magie

Ook de term 'synode' vind ik niet passend. Op een synode komen afgevaardigden van kerken samen die namens die kerken beslissingsbevoegdheid hebben. Dat kan en mag bij een vergadering zoals die nu wordt voorgesteld niet het geval zijn. Die gezamenlijke beslissingsbevoegdheid wortelt namelijk in de al bestaande eenheid van het geloof. Die eenheid van geloof is er echter nog niet. Niet voor niets schrijft men nu aan een basisdocument. De mensen uit andere kerken, die zullen meeschrijven, doen dat op persoonlijke titel. Zelfs als er een document uitrolt dat echte geloofseenheid markeert, dan nog zal zo'n document geen officiële status hebben. In de ontmoeting van kerken in 2010 zou in het gunstigste geval niet meer dan een stap in de richting van geloofseenheid gezet kunnen worden. Zo'n ontmoeting kan dus alleen maar een 'convent' van kerken zijn op weg naar eventuele geloofseenheid, geen 'synode' op basis van geloofseenheid. Nu zijn dit soort bezwaren al eerder geuit. In reactie daarop toonden de initiatiefnemers zich bereid om de term 'nationale synode' te laten vallen. Overigens merken we daarvan nog niet zoveel. Ook in de laatste reeks publieke uitingen blijft de 'nationale synode' rondzingen. Ik denk dat het moeilijk zal zijn om van die term afstand te nemen. De magie van deze benaming is denk ik een beetje onmisbaar. Juist als 'nationale synode' spreekt zoiets tot de verbeelding. Een zoveelste kerkelijke overleggroep doet ons veel minder.

Relativistisch

Maar een alleen terminologische matiging zou bovendien ook niet voldoende zijn. De Fijter en Plaisier zullen ook openlijk afstand moeten nemen van de generaliserende manier waarop zij de verschillen tussen de betrokken kerken hebben weggezet. Nogmaals: er zijn verschillen waarbij ik het met hen eens ben dat ze de eenheid in de kern van het geloof niet bij voorbaat mogen overschaduwen. Maar herhaaldelijk wordt ons nu verzekerd dat dit zou gelden voor *alle* verschillen. Jongeren en mensen aan de basis worden ten voorbeeld gesteld aan de ker-

kelijke leiders. Deze laatsten zouden te moeilijk doen. In een royaal gebaar vegen de voor mannen van de PKN alle redenen waarom in het verleden scheuring en scheiding plaatsvonden, van tafel. Het is met name deze relativistische atmosfeer, die het voorstel van meet af heeft omgeven, die het volledig bederft. Want allerlei verschillen gaan helaas juist wel dieper.

Schijnvertoning

In de PKN bestaat onaanvaardbare ruimte voor dwaalleer. Niet rond afgeleide thema's maar in centrale onderdelen van de geloofsinhoud: de leer over God, de leer over Christus, de leer over de zonde, de leer van de verzoening, de leer over de Bijbel, de leer over dood en leven, en over hemel en toekomst. Ik besef dat deze dwalingen bij veel PKN-christenen en -kerken niet voorkomen. Daarmee ben ik oprecht blij. Ik herken en waardeer veel, bij de gereformeerde stromingen in de PKN maar ook bij de 'middengroepen'. We moeten van de PKN geen karikatuur maken. Maar we moeten de zaken ook niet mooier voorstellen dan ze zijn. Er zijn ook (veel!) anderen die met wat ronduit dwaalleer moet worden genoemd een legitieme plek opeisen en ontvangen.

in de PKN bestaat onaanvaardbare ruimte voor dwaalleer

De Fijters campingervaring herken ik. Maar ik zet er andere ervaringen naast. Ik heb ook wel eens met kromme tenen in vakantiesamenkomsten gezeten. Soms is de ligging van zo'n gelegenheidsgemeente ineens een stuk vrijzinniger, of op een kwetsbare manier evangelisch. Soms komt er een voorganger langs bij wie de inhoud van de Bijbel toch niet zo veilig lijkt. Je kunt achteraf ook spijt hebben dat je eraan meedeed! Dat zulke verschillen, die er wel degelijk toe doen, ook nog levensgroot tussen de betrokken kerken en christenen in staan, wordt in het voorstel van meet af aan verdoezeld. Zolang dat het geval blijft, zouden de Gereformeerde kerken (v) meewerken aan een schijnvertoning wanneer zij toch meedoen.

Verleiding

Hier zie ik zelfs een zekere verleiding in het voorstel meekomen. Geen bewuste verleiding overigens. Sommigen suggereren dat de PKN-voorlieden minder edele motieven zouden hebben. Vooral de reacties uit de kring van de 'Hersteld Hervormden' liegen er niet om. Inderdaad is het zo dat de PKN in een schrikbarend tempo afkalft. Er is de laatste jaren sprake van massaal ledenverlies. Sommigen lijken het voorstel op te vatten als de laatste stuip-trekking van een zinkende oceaanstomer. Nog even houdt zij zichzelf drijvend door de klei-

nere rubberbootjes uit de omgeving tegen zich aan te trekken. Alleen al de christelijke liefde vraagt dat je uitgaat van de goede intentie van je broeder of zuster. Ik proef die ook in de uitingen van De Fijter en Plaisier. Ik bespeur daarin een oprecht verlangen naar eenheid van allen die Christus kennen.

Dat men zelf de verschillen met de andere kerken niet doorslaggevend vindt, kan ik ook nog plaatsen. Men leeft zich te weinig in de afgescheiden kerken in, maar vanuit het perspectief van de PKN zelf gaat het inderdaad om verschillende smaken van hetzelfde artikel. Alles wat je vindt in de kerken en groepen rond de PKN, kom je ook tegen in de PKN zelf: orthodoxen en charismatischen, bevindelijken en vrij-gereformeerden. Logisch dat PKNers zelf de verschillen niet doorslaggevend vinden.

Maar voor de anderen ligt daar dus wel de verleiding. Als De Fijter schermt met jongeren en mensen aan de basis, zet ik

daartegenover dat er vandaag juist sprake is van een schrikbarend gebrek aan kennis en een onstuitbare oordeelsverzwakking, ook binnen de Gereformeerde kerken (v). Veel jongeren bijvoorbeeld weten absoluut niets meer van het verschil tussen de kerken. Veel mensen laten zich gewoon niet meer informeren. Tegelijk hangt er een sfeer van 'vooral niet moeilijk doen', 'niet de verschillen uitvergrooten', 'alleen de positieve zaken benadrukken', en 'met name kijken of een ander authentiek is in zijn of haar geloof'. Dat velen de verschilpunten niet meer als relevant ervaren, ligt voor een belangrijk deel ook aan dit groeiende gebrek aan kennis. De Fijter legt dat te eenzijdig positief uit. Intussen betekent dit een groot risico en zelfs een verleiding. Als de Gereformeerde Kerken (v) mijn voorstel zouden volgen en dus niet meedoen, zullen velen binnen die kerken daarvan afstand nemen. 'Altijd weer die scherpslijperij! Waarom zo moeilijk doen? Wat is er nu tegen om met elkaar te praten?' Het netto-effect zou wel eens kunnen zijn dat er binnen de kerken rond de PKN een conflict-punt of een splijtzwam bij komt.

Afstand nemen

Gezien hun intenties kan dat niet de bedoeling zijn van de leiders van de PKN. Daarom roep ik ze op om hun verantwoordelijkheid te beseffen en alsnog afstand te nemen van de genoemde relativistische atmosfeer rond hun voorstel. Laten zij ook eerlijk terugkomen op hun annexatie van Calvijn. 'Wie hiertegen de hakken in het zand zet, heeft Calvijn tegen zich', werd beweerd. Calvijn spreekt echter over eenheid in een situatie waarin de verschillende protestantse groepen in de kern hetzelfde geloof belijden. De verschillen uit zijn dagen zijn vele malen kleiner dan wat er nu in geding is in de protestantse wereld. In de *Institutie* zegt Calvijn dat we de naam kerk niet zomaar mogen ontzeggen aan een gemeenschap die op enkele minder centrale onderdelen van de leer dwaalt.

onbedoeld klinkt daarin heel wat hervormde hoogmoed door...

Dat bevat een les voor 'vrijgemaakten' en andere afgescheidenen: blij mild in je oordeel. Maar het heeft ook een keerzijde voor een gemeenschap waar dwaling bij *centrale* onderdelen van die leer is toegestaan. Zou Calvijn vandaag met de PKN in zee gaan? Als hij zijn eigen *Institutie* trouw is, lijkt mij dat zeer onwaarschijnlijk. Maar ik weet het natuurlijk niet zeker. Dat geldt echter zeker zo sterk voor Plaisier. Juist daarom vind ik het een zaak van christelijke integriteit wanneer hij openlijk afstand neemt van zijn geschermd met Calvijn. Onbedoeld klinkt daarin heel wat hervormde hoogmoed door in de richting van de afgescheiden kerken en de andere groepen. Als de leiders van de PKN zichzelf op deze punten zouden willen corrigeren, ontstaat er misschien ruimte voor een eerlijker plan, minder hoogdravend en verdoezelend. Dan valt er wat mij betreft verder te praten.

Prof. dr. Ad de Bruijne is hoogleraar Ethiek en Spiritualiteit aan de Theologische Universiteit te Kampen.

De woestijn in - met Israël

Hierna kwamen ze in Elim.

Ex. 15:27

J.B. de Rijke ■

‘Na deze geweldige ervaring ging Israël vol goede moed de woestijn in.’ Dat was toch wel minimaal op zijn plek geweest bij het begin van deze woestijntocht!? Er zijn christenen die op basis van een heel wat minder indrukwekkende gebeurtenis weer vol goede moed verder zijn gegaan. Verder op de woestijnreis van hun leven. Israël heeft net de doortocht door de Rode Zee meegemaakt, vervolgens uitbundig feest gevierd, dan kun je er toch wel even tegen? Daar kun je toch wel eventjes op teren? Als God zijn zorg zo heeft bewezen, wat kan je dan verder nog gebeuren!?

Dat oordelen gaat me erg gemakkelijk af. Weliswaar op een afstand van duizenden jaren en kilometers, in een comfortabel huis waar ik alles bij de hand heb en de supermarkt en het gezondheidscentrum op loopafstand liggen. Maar bij dit oordeel lijkt ik God aan mijn zijde te hebben. Zegt de psalm niet dat dit volk God niets dan ergernis bracht. Dat het nooit tevreden was? Steeds wonderen wilde? (Ps. 95)

Maar besef ik wel wat het voor dit volk betekende? Als slavenvolk was het klein gehouden in Egypte. Toen moesten ze zomaar vertrekken. Weliswaar weg van heel veel ellende maar wel ellende waar ze van hadden geleerd om ermee overweg te kunnen. Wat wisten zoveel generaties na de aartsvaders van het nomadenbestaan? Wat gebeurt er eigenlijk als je de woestijn in gaat? Waar moet je op voorbereid zijn en hoe doe je dat? Even op Google om te kijken hoe anderen het hadden gedaan was er niet bij. En als je dan ertegen oploopt: dorst. Ondragelijke dorst. Jijzelf. Je gezin. En de redding die je dan lijkt toe te lachen, blijkt geen redding. Hoop die opvlamt, verwordt tot diepe teleurstelling. Ja, dat dan de bitterheid van het water op jezelf overslaat...

Elke week hoor ik weer van de verlossing, vier ik die. Een nog veel grotere verlossing dan toen. En zo ga ik vanuit die verlossing het dagelijks leven in. Dat voelt wel eens als een woestijn. Althans, ik heb een angstig vermoeden wat er gaat komen en hoop maar niet te gaan ervaren waar ik bang voor ben. Gelukkig valt het vaak mee. Maar niet altijd. Nauwelijks ben ik een paar dagreizen in de week op weg en dan overvalt me die complete machteloosheid. En de hoop die me nog even deed opleven, bleek bij nader inzien een schijnoplossing te zijn. Wat me daarin even energie opleverde, kostte me vervolgens nog eens extra. En ik denk: in het licht van het wonder van mijn verlossing moet Gods oplossing voor mijn probleem voor Hem toch geen probleem zijn?

Niets dan ergernis bracht dit volk de Heer. Ik geloof niet dat ik Hem zoveel meer vreugde geef. Zonder Jezus Christus ben ik niet anders. Maar Hij blijft dezelfde. Want Hij brengt me onderweg steeds weer naar Elim. Als ik niet alleen het evangelie hoor maar ook zie in doop en avondmaal. En proef. Elim een stukje paradijs op aarde. Een voorproefje van het beloofde land.

Heer, laat mij niet op de weg versmachten
Ps. 84

Ds. Jan Bert de Rijke is predikant van de Gereformeerde Kerk te Krimpen aan den IJssel.

Interactieve eredienst

Mag je vragen stellen tijdens een kerkdienst?

De dominee wel, al verwacht die meestal geen antwoord.

Maar een gemeentelid, mag die wat vragen?

En wordt er dan ook op ingegaan?

B. Luiten ■

Daarover kunnen de meningen uiteen lopen. Er zijn bezwaren te horen van mensen die dat oneerbiedig vinden. Of ook strijdig met het karakter van kerkdienst en verkondiging. Zo zijn we dat toch niet gewend?! Is het dan nog wel kerkdienst of wordt het een studiebijeenkomst? Die geluiden ving ik op, ze raken aan het hart van eredienst, van omgaan met God.

In elke kerkdienst

Daarom wil ik daar iets over zeggen. Want 'interactief' is niet nieuw. Al in mijn jonge jaren werd mij uitgelegd, dat de hele kerkdienst een gesprek is. En zo is het ook. Kerkdienst, of liever *eredienst*, is een ontmoeting. Daarin is God aan het woord, als Eerste. Hij komt naar ons toe in de zegengroet, in de wet, in zijn Woord, in de verkondiging, in de zegen. En wij naderen tot Hem met ons lied, ons gebed, onze belijdenis en onze gaven.

Het woord 'interactief' bestond toen nog niet zo, maar waar het voor staat, is juist volop kenmerkend voor de levendige omgang met de Heer. Het is heel belangrijk dat je het gesprek méemaakt. Dat je niet af toe een lied zingt, maar beseft hoe je daarmee God prijst of ook *antwoord* geeft aan God. Het Woord van God is heilig en volmaakt, de verkondiging staat centraal en juist daarom wordt ons antwoord zo belangrijk!! En dat je daarin meedoet, van harte. *Wat zeg je nu tegen die God, die Zich zo aan je geeft?* Elke eredienst heeft als kern *de vernieuwing van verbond*. God spreekt, belooft, zegent. Wij luisteren, antwoorden, beloven. En God luistert ook naar ons, wanneer wij spreken.

Dus als de vraag wordt gesteld of interactie ook strijdig is met de kerkdienst zoals wij die gewend zijn, kan het antwoord zijn 'nee, juist niet!'. Laat er veel geloof zijn en concentratie, om de interactie mee te maken in elke eredienst.

Vragen

Daar wordt het verschil al veel kleiner van. De vraag is nu alleen nog, of het ons ook past in het geheel van ons spreken ook *vragen* te stellen.

Maar deden we dat nog niet? In de samenkomst mogen wij alles vragen aan God wat wij voor lichaam en ziel

nodig hebben. We doen dat ook. Onze gebeden hebben een grote betekenis.

Daarin mogen we ook vragen voorleggen aan God, als we iets niet snappen van Hem. Dat doen we als daar aanleiding toe bestaat.

Als je daarover nadenkt, zul je ontdekken dat het helemaal niet zo vreemd is om vragen te stellen als je iets meer wilt begrijpen van de preek. Des te beter kun je daarna je antwoord geven!

Buiten de orde?

Waarom zou dat buiten de orde zijn? Dat wordt soms zo gemakkelijk geponeerd. Maar waar meet je dat aan? Aan jezelf, aan wat je gewend bent?

We moeten bedenken dat de kerkdienst geen doel in zichzelf is. Het gaat erom, dat God zijn gemeente wil ontmoeten, en dan vooral niet volgens versteende patronen maar op een manier waaruit hartelijke en levensechte toewijding blijkt. Wij zijn daar om Hem te ontmoeten. Om heel ons leven voor Hem neer te leggen. In dat leven is van alles aanwezig. Ook allerlei vragen kunnen leven op de bodem van ons hart. Soms kan het zijn dat een preek daaraan raakt. Zou het dan buiten de orde zijn als daar reactie op komt? Natuurlijk niet.

Daartegenover kan iets geheel buiten de orde zijn, wat passend lijkt. Om een voorbeeld te noemen: laatst had een bruidspaar een verzoek aan mij. Of een lied gezongen mocht worden in hun dienst, een mooi christelijk lied. Het stond nog in het kerkboek ook. Maar de vraag was of een van hun vrienden dat mocht zingen, solo, want die kon dat zo mooi. Waarop ik informeerde: die vriend, heeft hij de Heer lief? Nee, helaas niet, maar hij kon wel heel mooi zingen. Daarop heb ik uitgelegd waarom ik dat niet kon toestaan. De eredienst is in alles gericht op God. Wie die richting niet wil, plaatst zichzelf daarbuiten. Ongelovig zingen zou buiten de orde zijn, ook al is het een goedgekeurd lied waar we allemaal aan gewend zijn.

Volgens mij valt daar de beslissing, ook bij het stellen van vragen. Gebeurt het vanuit geloof, ben je daarin gericht op God, wil je ook anderen daarmee dienen? Zulk spreken past in de samenkomst van Gods volk.

Praktijk

Andere bezwaren betreffen de praktische uitvoering. Meestal komen die uit gemeentes die er geen ervaring mee hebben opgedaan. Dat geven ze zelf aan. Dan circuleren bepaalde schrikbeelden die niet aan een praktijk getoetst kunnen worden. Menigeen ziet er tegen op om naar een microfoon te moeten lopen (wie durft dat?) en vreest debaters die niet van ophouden weten (wie snoert hen dan de mond?). Terwijl dat in de praktijk allemaal gemakkelijk te ondervangen is. Deputaten eredienst bevelen een gespreksleider aan. Die kan met een loopmicrofoon de zaal in, dan hoeft verder niemand van zijn plek te komen. De microfoon wordt aan iemand ter hand gesteld, die stelt zijn vraag en geeft hem weer terug. Geen kans voor gedram. Het gaat erom dat op de preek wordt ingegaan, dat er gevraagd wordt naar verheldering. De gespreksleider ziet daarop toe, andere vragen of opmerkingen filtert hij uit. Eigenlijk heel simpel, je moet er gewoon eens wat ervaring mee opdoen. Na een paar keer voelt ieder wel aan wat de bedoeling is. En vooral: dit kan dus verrijkend zijn! Terechte vragen bieden kansen voor een goede aanvulling. Bij tere vragen kun je een speld horen vallen. Ineens gebeurt er iets wat heel levensecht is. Je hoort een vraag waar je broer of zus mee zit, waarin die kwetsbaar is, waarin die God zoekt. Dit voegt een dimensie toe, naast de eenheid in belijden en het beamen van de verkondiging: wat in een mens omgaat komt open te liggen, zijn vragen en zijn zoeken. Daarin is meer aanwezig dan een predikant kan weten. En dan nog, het is goed om iemand in zijn eigen taal te horen spreken over de vraag die bij hem leeft. Dat kan ook ineens meer herkenning geven. En het biedt de kans daarop in te gaan, de verkondiging toe te spitsen, leerstellig en pastoraal. Hier is heel veel behoefte aan, naar mijn stellige overtuiging. Vroeger werden er wel catechisaties gestart voor belijdende leden, maar die werden zelden een groot succes ergens midden in de drukke werkweek. Terwijl de leerdienst daarvoor is!

Last but not least: wie weet dat hij met vragen mag komen, zit vanaf het eerste woord van de preek anders te luisteren.

Kerkverband

Over dit alles is dus ook al nagedacht op de generale synode van 2005. Door deputaten eredienst werd daar een positief rapport over uitgebracht. Er waren wel een paar kerken met bezwaren, maar die werden weerlegd. Ter illustratie een paar citaten uit dat rapport:

‘Nu is toerusting breder dan alleen doceren ofwel prekend leren. Je zou de middagdienst wellicht leerschool of leerhuis kunnen noemen. In dat leerhuis zijn allen ingeschakeld, niet alleen in luisteren, maar ook in meedoen, actief meedoen. Leren vraagt om interactie, het geleerde moet ook besproken en verwerkt worden. Het geloof leert van horen (Rom. 10:14) maar ook van spreken (Rom. 10:10).

(...) Naar het oordeel van deputaten vraagt leren om interactie. Het liefst direct en concreet. We stellen voor de invoering van interactie in de leerdienst in de vrijheid van de kerken te laten.’

(—)

‘Nu stellen reagerende kerken dat interactie afbreuk doet aan de eredienst. Helaas worden argumenten hiervoor niet gegeven, of het moest al zijn dat het niet eerbiedig is. Onze vraag is: waarom zou directe reactie op Gods Woord in vragen of gedachtewisseling oneerbiedig zijn?’

(—)

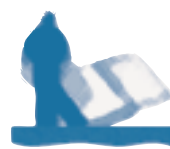
‘Ook wordt gesteld dat in de ontmoeting met God geen dialoog zou passen. Onze vraag is: wat is een ontmoeting zonder dialoog? Geen echte ontmoeting dunkt ons. In een echte ontmoeting open je toch van beide kanten je hart voor de ander. God voor ons, wij voor Hem. Actie, reactie, spreken, antwoorden, het vult de ontmoeting. Ontmoeting zonder dialoog is onmogelijk. We denken aan de ontmoeting van God met Abraham, met Mozes etc. Ontmoetingen waarin God spreekt maar waarin ook Abraham en Mozes van zich laten horen en niet zuinig ook, bijna op het brutale af.’

(—)

‘Vindt de gedachtewisseling of de interactie in de eredienst plaats, dan zal deze zoveel mogelijk gestructureerd moeten worden. Dat vergt, zoals we al aangaven, een goede voorbereiding. Voorkomen moet worden dat de gedachtewisseling ontaardt in oeverloos gedebatteer, of dat steeds dezelfde mensen zich laten horen. Enig psychologisch inzicht bij predikant of gespreksleider is zeker wenselijk. Ook moet ervoor gewaakt worden dat show- en entertainmentelementen in de eredienst worden ingebracht. Alles zal immers ook in de interactie in de eredienst in goede orde moeten plaatsvinden, zodat de vrede gediend wordt.’

In deze geest heeft de synode in 2005 besloten. Er zijn geen bepalingen voor ontworpen, maar het is in de vrijheid van de kerken gelaten. Daartegen kwam op de volgende synode van 2008 geen enkel (!) bezwaar binnen. Alle ruimte dus, om hiermee ervaring op te doen. Om ook in vragen en antwoorden God te ontmoeten.

Ds. Bas Luiten is predikant van de Gereformeerde Kerk te Zwolle-Centrum.

Politiek: in Christus geschapen

Waar komt de overheid vandaan? Het is een oude discussie: wortelt het overheidsgezag in de schepping of dateert het van na de zondeval? Natuurlijk, 'Toen Adam spitte en Eva spon, waar was toen de edelman?' Er was nog geen overheid zichtbaar. Maar het gaat om het de principiële wortels.

P. Houtman ■

Voor de laatste opvatting - de overheid is er 'om der zonde wil' - werd regelmatig verwezen naar artikel 36 van de Nederlandse Geloofsbelijdenis: 'Wij geloven dat onze goede God om de verdorvenheid van het menselijk geslacht geboden heeft, dat er koningen, vorsten en overheden zullen zijn.' Nu hoeven we zo'n belijdenis-artikel niet te hanteren als een uitputtende politieke theorie. Hoe dit zij, ook Prof. De Bruijne zegt - in zijn artikel over Obama en de politiek in het algemeen (22 november) - dat de overheid een instelling van God is van na de zondeval.

Maar er is ook een visie die het overheidsgezag herleidt tot de positie van de 'pater familias': de vader, niet alleen van het kerngezin zoals wij dat in onze cultuur kennen, maar ook van de grotere 'familie', inclusief de al volwassen, ook getrouwde, kinderen; de, nog lang niet aan zijn pensioen toe zijnde grootvader.

Ook het personeel is bij die familie inbegrepen. Hij heeft ook gezag over het huis, het erf, het (familie-)bedrijf. Zoals de vader uit de gelijkenis van de verloren zoon.

We kunnen hierbij denken aan de geleding van Israël in stammen, geslachten en families, elk met een hoofd.

In Christus geschapen

Wij kunnen ons moeilijk meer voorstellen hoe overheidsgezag gefunctioneerd zou hebben zonder de zondeval. In de huidige werkelijkheid zijn overheidspersonen en onderdanen allemaal zondig. Het is moeilijk voorstelbaar in de praktijk dat iemand een machtspositie bereikt en kan houden als hij absoluut integer is en niemand enig onrecht doet.

Er was in het paradijs al wel gevaar. De mens moest de hof niet alleen bewerken, maar ook bewaren, bewaken. Het kwaad bestond al. Hoe

zou het buiten gehouden moeten worden? Zou misschien ooit toch een mens de kop van de slang hebben moeten verbrijzelen?

Vorige keer hadden we het over verschillende gezagsrelaties. Zonder zondeval zou er ook opvoeding zijn geweest. Zou daarbij de pedagogische tik, als signaal om in spannende situaties fouten te voorkomen, uitgesloten zijn? Er zouden toch wel spannende situaties geweest zijn? De mens zou toch wel ondernemend geweest zijn, avonturen gewaagd hebben en risico's genomen?

Op breder terrein zijn nog meer vragen te stellen en ze zijn ook altijd weer gesteld. Roofdieren zijn geschapen: zou de leeuw niet verscheurend zijn geweest en bloed vergoten hebben? Hoe zouden we in een niet-gevallen wereld milieuproblemen hebben kunnen voorkomen?

***op breder terrein zijn nog
meer vragen te stellen en ze zijn
ook altijd weer gesteld***

Het is in het christendom niet meer algemeen gebruikelijk om de leer van de schepping voluit serieus te nemen; maar wij, die dat wel doen, helpen onszelf daarbij als we ook proberen ons de consequenties ervan in te denken en voor te stellen, ook al is dat vaak moeilijk.

In hem [Christus] is alles geschapen, alles in de hemel en alles op aarde (...) vorsten en heersers, machten en krachten, alles is door hem en voor hem geschapen (Kolossenzen 1). De uitleg dat Paulus met die vorsten, enzovoort in de eerste plaats of zelfs uitsluitend, engelenmachten bedoelt, is gangbaar. Maar we zouden kunnen parafraseren: alles wat macht en gezag heeft; alles, tot het hoogstgeplaatste toe. Of, met de woorden uit Efeze 1: ...*Elke naam die genoemd*

Inhoud, trefwoorden- en tekstregister van De Reformatie, jaargang 83: 6 oktober 2007-27 september 2008

Rubriek/Schrijver	Titel	uitgave	paginanummer
KERKELIJK LEVEN			
Boer de E.A.	Acte van aansluiting of wederkeer 2008	20	325-327
Bos, J.F.	Antwoord op...	26	494-495
Bruijne de, A.L.Th.	Rond oud en nieuw	12	195-198
	Voorbij oud en nieuw	13	213-216
	Vrijgemaakte vreemdelingen	14	229-232
	De generale synode en de gedeelde liefde	23	373-376
	Fitna en de kerken	27	507-510
	Crisis in de zending:	28	523-526
Griffioen, S.	Gelijkheid	26	491-493
Houtman, P.	Gaven in het kerkelijk leven 1	5	77-79
	Gaven in het kerkelijk leven 2	6	93-95
	Gaven in het kerkelijk leven 3	7	109-111
Houwelingen v, P.H.R.	Hoop voor Israël	21	341-343
	Israël en de kerk: het vervullingsmodel	22	357-359
Kamp van de, P.W.	Een kerk met karakter	24	395-397
	Het karakter van de kerk	25	471-474
	Drijf demonen uit!?	35	643-646
	Wie drijft demonen uit bij wie?	36	659-663
Kamphuis, B.	Katholieke oecumene? 1	1	1-4
	Katholieke oecumene? 2	2	17-20
	Pijler en fundament	7	112-114
	Atheïstisch geloof	15	249-251
	Atheïsme en christendom	16	265-267
	De vrome hindoe	19	309-311
	Toespraak tot Protestantse Synode	33	611-613
	Belijdende kerk blijven	34	627-630
Kuiper, J.H.	Waken over Sion	8	129-131
	Wakers kijken vooruit	9	145-147
	Randvoorwaarden voor Calvijn	17	281-283
	De ruimte van Calvijn	18	293-295
	Aandacht voor Rooms-katholieke spiritualiteit	31	581-583
	Duurzaamheid als ethisch motief	32	595-598
Luiten, B.	Lang leve de traditie!	3	37-40
	Traditioneel pastoraat	4	57-60
	Willow Creek	10	161-164
	De hogere weg	11	177-180
	Brief aan mijn broeders en zusters...	21	344-346
	Uitgangspunt een oordeel	26	496
Rose, W.H.	De zegen van de grammatica	29	547-548
	Het ABC van de zegen	30	563-566
MEDITATIEF			
Brink, E.	Aanvaard elkaar	17	284
	Bewaar elkaar	18	296
	Vrij voor elkaar	19	312
	Voor elkaar en ieder ander	20	328
Dijkema, T.	Het zal je vriend maar wezen	35	647
	Net niet	36	664
Hullu de, A.M.	Vol verwachting klopt ons hart	9	148
	Knoppen	10	165
	Wees blij!	11	181
	Scheur de hemel en daal neer	12	199
Koster, A.	Onvruchtbare vrouwen	21	347
	Onheilige vrouwen	22	360
	Onheilig spreken en heilig roepen	23	377
	Een gouden god	24	398
	Vuurwerk	25	475
Mol, A.J.	Op naar de overwinning!	1	5
	Prijs de Heer!	2	21
	In brand voor God	3	41
	Trouwen ja of nee	4	61
	Gods kist zinkt niet	30	567
	Luister nou toch!	31	584
	Was het vroeger beter?	32	599
	Harten op retour	33	614
	Tijd of eeuwig de tijd	34	631
Rijke de, J.B.	Goede herder	26	497
	Lichtpuntje	27	511

Rubriek/Schrijver	Titel	uitgave	paginanummer
Schelling, P.	Nieuw leven	28	527
	Bezonnen bidden	29	551
	Het heilig Godslam: mens onder de mensen	13	217
	Het heilig Godslam: de Bijbel open	14	233
	Het heilig Godslam: de zonde weg	15	252
Vreugdenhil, R.J.	Het heilig Godslam: van voor de tijd	16	268
	God in mij...	5	80
	Met twee woorden spreken	6	96
	Inburgering	7	115
WANDELEN met GOD	Woorden willen in je wonen	8	132
	Gedenken	16	269-270
	Open en eerlijk	2	22-24
	Uitverkiezing: onze missionaire roeping	10	166-167
	De wet nog lezen?	23	378-379
Leeuwen v., M.A.	Gaat de liefde boven de wet?	26	498-499
	Het Heilig Ambt	35	648-649
	Missionair zijn 2	6	97-98
	De weg naar God	14	234-235
	Alles wordt nieuw	22	361-362
Luiten, B.	Het portret van de ware christen	30	568-569
	Doorgaande bevrijding	1	6-7
	Drie en één	3	42-43
	Vader van de leugen	5	81-82
	Loof de Heer!	7	116-117
	Wat had je moeten doen	9	149-150
	Voorschot	11	182-183
	Ik wil als Christus voor je zijn	13	218-219
	Alles gaat door het vuur	15	253-254
	Leven met risico's	17	285-286
	Niet altijd vergeven	19	313
	Vergeving zonder berouw	20	329-330
	Om het behoud van de zondaar	21	348-349
	Donderpreek	24	399-400
	De zaak van het hart	25	476-477
	Publiek je geloof belijden	27	512-513
	Boze geesten	29	552-553
	Is de satan nu gebonden?	31	585-586
	Lang leve de antithese	32	600-601
	Heilig moeten	33	615-616
Oldenhuis, J.T.	Geloofwaardig	34	632-633
	Is het dan nooit goed?	36	665-666
	God spreekt gewis	4	62-64
	Ziet hoe tere is de Here	12	200-201
	Doorboorde handen	18	297-298
	Eu-thanasie: het goede sterven	28	528-529
ACHTERGRONDEN			
Beute, M.	Katholiciteit en particulariteit	35	650-651
	Professioneel en ambtshalve	24	401-403
	Pastorale kwik-fit?	25	478-480
	Als woorden (niet meer) werken...	26	500-502
	Levensbeschouwelijk functioneren	27	514-516
Griffioen, S.	De vrijheid van richting	3	48-49
Haak, A.J.	Het leven na ons sterven	29	554-556
Harinck, G.	Martelaren in de Tweede Wereldoorlog	30	570-572
Hendriks, A.N.	Ben ik nog altijd uit... (woord)	13	223-225
Houtman, P.	Ontwikkelingswerk en het oordeel van God	18	299-301
	Oordeel en genade in een wereld van honger	19	315-317
	Heeft de dominee het Woord...	1	8-10
Houwelingen v. P.H.R.	De identiteit van een 63-jarige	15	256-258
	De identiteit van een 63-jarige 2	16	271-273
	Schilders eschatologie 1	31	587-589
Kamphuis, B.	Schilders eschatologie 2	32	602-605
	Schilders eschatologie 3	33	617-618
Loon v., J.D.	Letterlijke scheppingsdagen?	2	25-27
Maris, J.W.	Gereformeerde Kerken en ...1	3	44-47
	Gereformeerde Kerken en ...2	4	65-67
Meijer, J.A.	Kerk van mensen, kerk van God 1	5	83-85
	Kerk van mensen, kerk van God 2	6	99-100
	Kerk van mensen, kerk van God 3	7	118-119
	Kerk van mensen, kerk van God 4	8	135-137
Riemer, G.	Hoe gebruikt de Geest het Woord?	13	220-222

Rubriek/Schrijver	Titel	uitgave	paginanummer
Roth, R.R.	Hoe gebruikt de Geest het Woord? 2	14	236-238
	Onmondigen aan het Heilig Avondmaal	10	168-170
	Onmondigen aan het Heilig Avondmaal 2	11	184-185
	Onmondigen aan het Heilig Avondmaal 3	12	202-205
Sloot v.d. A.	Vragen bij het exegetisch fundament	17	287-289
Veelen van, M.	Heerlijke Handreiking	21	350-351
	Heerlijke Handreiking 2	22	363-364
	Heerlijke Handreiking 3	23	380-381
Voorberg, P.L.	De HEER-lijke dag, na acht jaar	9	151-153
	Ben ik nog altijd uit... (weerwoord)	14	239-240
	De tweede kerkdienst en het amen	20	331-332
	Zondag een apart dag?	28	530-531
v. BINNEN n. BUITEN			
Blok, M.J.C.	Over de grens?! 1	21	352-355
	Over de grens?! 2	22	365-367
	Over de grens 3	23	382-384
Bolt, B., Oosterhuis, M.H.	Actieve zusters in Noord-Oost India	31	590-592
Haak, C.J.	Een boek dat moed geeft	6	101-103
	Koerswijziging zendingswerk CGK	10	171-172
Riemer, G.	Klimaatverandering in de wereldkerk	2	28-31
Snoo de, A.	Reine, zuivere godsdienst...	35	652-653
Takken, H.J.	Beloning of believing	17	290-291
	De Koran	18	302-303
	Kruisiging, feit of fictie?	19	318-319
KERK (gemeente) en LITURGIE (muziek)			
Schee van der, W.	Leve deputaten Kerkmuziek!	28	536-539
Smelik, J.	Puntjes op de i in de liturgie	7	120-124
	Een rooster voor de veertigdagentijd...	14	243-246
	Deputaten Kerkmuziek en het opwekkingslied	22	368-371
	Deputaten Kerkmuziek en het opwekkingslied 2	23	385-388
	...en de dood aan de gereformeerde...	28	540-543
	Hoe de organist verdween uit de kerk?	34	634-637
LIED VAN DE WEEK			
Heer de, A.	Ger. Kerkboek 29: Troost, troost mijn volk	8	142-143
	Ger. Kerkboek 24: Als God ons thuisbrengt uit...	9	159-160
	Ger. Kerkboek 84: Wees stil en kom wat dichterbij	11	189
	Ger. Kerkboek 151: Wanneer ik zoek naar...	33	622-623
Smelik, J	Ger. Kerkboek 21: Mijn God zijt Gij, U...	34	638-639
	omt, laat ons vrolijk zingen	36	669
	Uw woord omvat mijn leven	1	15-16
	Ger. Kerkboek 56: Bij de Jakobsbron	2	34
	Liedboek 32: Hoe lieflijk, hoe schoon...	4	74-75
	Liedboek 338: O, god die naar uw strenge...	5	90-91
	Ger. Kerkboek: Als het lam wordt gegeten	6	107
	Liedboek 260: Stad Jeruzalem verheven	7	125-126
	Liedboek 142: U Jezus Christus, loven wij	12	206-207
	Ger. Kerkboek 51: O hemels licht dat...	13	226-227
	Ger. Kerkboek 152: Wat brengt een mens...	15	263
	Ger. Kerkboek 136: Wees bij ons, wees...	16	277
	Ger. Kerkboek 61: Nu legt Gij in de paaszaal	18	304
	Liedboek 183: O hoofd vol bloed en wonden	19	322-323
	Ger. Kerkboek 128: In alle vroegte	24	407
	Liedboek 209: Nu moet gij allen vrolijk zijn	25	486-487
	Liedboek 440: Ik heb de vaste grond gevonden	25	487-488
	Liedboek 102: God heeft vanouds gesproken	27	520-521
MEEGELEZEN			
Groenveld, T.	Wraakpsalmen	5	89
	Ahmed	7	127
	Joods-christelijk-islamitisch	7	127-128
	Een lijstje van betrouwbare mensen	7	128
	Luisteren of manipuleren	15	264
	Vrijzinnig	16	278-279
	Maakbaar?	17	292
	Is God een lieve schat?	18	305
	Maakbare groei	20	338
	God in je hersenen	25	489
	Angst	27	517
	Wijze woorden van de weerman	31	593
	Dwaas of duurzaam	33	621
	Dakloos	35	654-655
	De hel	36	670

Rubriek/Schrijver	Titel	uitgave	paginanummer	
OPVOEDING EN ONDERWIJS				
Baas, J.J.D.	Over Joodse opvoeding en onderwijs	11	186-188	
	Jean Jacques Rousseau en de cito toets	30	573-575	
Lieffijn, R.	Leren van diversiteit in opvoeding	3	53-55	
	Erasmus - vader van humanisten, huisvriend...	19	320-321	
SAMENLEVING				
Nijhoff, R.	Media: van grenzen naar doelen	16	274-275	
Westert, J.	Testament en nalaten, ...	4	71-73	
	Anders en goed oud worden	8	138-141	
	Slimmer, sneller en socialer	20	333-335	
	Stad en sociale stijging	30	576-578	
	Spiegel voor gereformeerden	32	606-608	
	Oog voor verhoudingen	36	667-668	
VOETNOTEN				
Griffioen, S.	De ChristenUnie binnenstebuiten?	8	133-134	
Kamphuis, B.	Organisatorische eenheid	11	192	
Kwakkel, G.	Knip de geweldsteksten eruit	14	247	
	Menselijke emoties in de Psalmen	15	255	
Westert, J.	Confronteren en verbinden: preken...	16	276	
AAN DE BROEDERWEG				
Bruijne de, A.L.Th.	Is er ook een kerk in de buurt?	3	50-52	
	Pijnpunten rond platland	28	532-535	
	Platland en het risico van een ontploffing	29	557-559	
divers	Nader gesprek op gereformeerde grond	20	336-337	
BOEKBESPREKING				
Bruijne de, A.L.Th.	Handboek 2008	26	504	
Douma, J.	Nee tegen Karl Barth?	15	259-262	
Houwelingen v., P.H.R.	Gods nieuwe mensheid	33	619-620	
Noordegraaf, A.	Evangelieverkondiging in de moderne beeldcultuur	26	503-504	
Veldman, H.	Het christelijk onderwijsconcept...	3	56	
	Trouw aan Christus' kerk	6	107	
Velema, W.H.	Evangelie en kosmos	3	47	
Westert, J.	Veertig jaar EO!	1	13-14	
	Zoektocht naar honger en gerechtigheid	11	190-191	
GEDICHTEN				
Klein, J.H.	'Ik ben het'		24	403
GEMEENTE OPBOUW				
Oosterhuis, J.	Het Celebrate Recovery programma	9	154-156	
	Het Celebrate Recovery programma 2	10	173-175	
IN GESPREK MET				
Bakker, W.M.	Ik ben directer geworden in mijn preken	12	208-210	
KERK IN ORDE				
Janssen, R.C.	Instemmen met de belijdenis	23	390-391	
KUNST				
Jong de, J.M.	Onttakelde abdijen in Frankrijk	6	104-106	
	Poolse middeleeuwen op reis	9	157-158	
	Aankondiging van de geboorte	12	194	
	Hedendaagse christelijke kunst in Utrecht	23	389	
	Gestorven Christus met Maria en Johannes	24	394	
Kolbeek, P.	Getsemane	31	580	
PASSIELIEDEREN				
Klein, J.H.	IJslands grootste dichter: In de schaduw...	24	404-406	
	IJslands grootste dichter: In de schaduw...	25	481-483	
SCHRIFTSTUDIE				
Kwakkel, G.	Job en Gods hand in ons lijden	4	68-70	
	Job en Gods hand in ons lijden 2	5	86-88	
Rose, W.H.	De werkwoordsvormen in de priesterzegen	29	549-550	
Wierenga, W	De ene erfgenaam 1	1	11-12	
	De ene erfgenaam 2	2	32-33	
	Mijn zoon uit Egypte	14	241-242	
SYNODE IMPRESSIE				
Tiekstra, W.	Zwolse zaken 1	25	484-485	
	Zwolse zaken 2	27	518-519	
	Zwolse zaken 3	28	544-545	
	Zwolse zaken 4	29	560-561	
	Zwolse zaken 5	33	624-625	
	Zwolse zaken 6	34	640-641	
	Zwolse zaken 7	35	656-657	
	Zwolse zaken 8	36	671-672	
REGISTER jaargang 82		20		

Trefwoordenregister jaargang 83

trefwoord	uitgave	pagina
A		
aansluiting of wederkeer	20	325
aanvaard (elkaar)	17	284
abdijen	6	104
Ad catholicam profundis	1	1
amazing grace	47	835
ambt(sdrager)	17,35	282,648
amen	20	332
amillennialisme	6	95
anbi	4	73
angst	27	517
antithese	32	600
antwoord (Vijfhoek)	26	494
apostoliciteit	2	20
Arianen	6	100
armoede	19	315
atheïsme(tisch geloof)	15,16	249,265
Augustinus	14	234,235
avondmaal	7	121
B		
Bach	40	731
Balans	21,34	344,628
Barth Karl	15	259
Basilius	8	135
Becker-Psalter	1	15
beeldcultuur	26	502
beelddrager	44	788
beeld van God	13	218
beerput	44	786
behoud	21	348
bekering	11	180
belijdenis (instemmen met)	23,34	390,627
bevrijding (doorgaande)	1	6
bevrijdingspastoraat	36	660
bidden	29,42	551,752
Bijbel	6	93
bijbelse hermeneutiek	13	222
blessuretijd	8	140
Bonhoeffer	14	234
boze geesten	29	552
buitenkerkelijken	10	161
burn out	3	41
C		
Calvijn	17,18	281,293
capaciteiten	8	133
Celebrate-Recovery	9,10	154,173
charismatische verandering	13	220
chiliasme	6	95
christelijke kunst (hedendaagse)	23	389
christen (ware)	30,39	568,712
cijfers (kerkelijke)	32	606
Cluny (klooster)	6	104
conservatisme	3	38
Cusanus	45	812
D		
dakloos	35	654
Davidssster	37	675
demonen	35,36	643,659
Depin deputaatschap	10	168
deputaten kerkmuziek	22,23	368,385
diakenvrouwen	45	808
diversiteit (in de opvoeding)	3	53
Dominus Jesus	2	18
donderpreek	24	399
dood	39	711
drie en één	3	42
duurzaamheid	32,33	595,621

trefwoord	uitgave	pagina
E		
echtscheiding	17	287
éénheid	3,4,7,20,37	43,44,65,113,327,685
eenheid (kerkelijke)	3,4,20	44,65,327
eigene (van de GKv)	15	257
embryoselectie	38,39	691,707
EO veertig jaar	1	13
Erasmus	19	320
eredienst	28	540
erfgenaam	1,2	11,32
erfrecht	4	71
eschatologie	31,32,33	587,602,617
evangelisatie	6	98
exclusieve model	6	103
exegetisch fundament	17	287
exemplarisch	7	110
F		
federatief groeimodel	11	192
Fitna	27	507
folklore	2	37
G		
gastlidmaatschap	41	738
gaven (van de Geest)	5,6,7,11	77,93,109,179
gebondenheid	36	661
geboortemoment	15	256
gedachten over de GKv	15	256
gedenken	16	269
geestelijk mens	11	179
gelijkheid	25	491
geloof belijden	27	512
geloofwaardig	34	632
gemeentegroeimodel	10	161
genade	41	740
Generale Synode	9,12,23,37,39	151,195,373,682,714
generatiebewust beleid	8	138
generatie Einstein	16,2	276,333
gereformeerd	6	93
God gebeurt	15	251
God in mij	5	80
Godsbeeld	37,47	680,836
Gods hand	18	301
Godslam	15,16	252,268
Gods stem	4	62
goede herder	26	497
grammatica	29	547
grens (over de)	21,22,23	352,365,382
H		
Handboek Christelijk Geloof	44	796
Handboek Gereformeerde Kerken	26	504
Handboek Geestelijke Verzorging (nw)	24,25,26,27	401,478,500,514
handreiking (heerlijke)	9,21,22,23	152,350,363,380
Harinck	20	336
Heelmeester	38	696
Heer-lijke dag	9	151
heilig roepen	23	377
Heilige Geest	6	95
heilig avondmaal	10	168
heilig moeten	33	615
heilsfeiten	12	200
heilsgeschiedenis	7	110
Heitink	24,25	395,471
hel	36	670
Hendrikse	15,16	249,265
hermeneutiek (dubbele)	14	237
herstelprogramma	9	155
hindoe (de vrome)	19	309
hogere weg	11	177
huis van bewaring	40	723

trefwoord	uitgave	pagina	trefwoord	uitgave	pagina
I			Mosellanus, Petrus	46	830
inburgering	7	115	m/v	42	754
inclusieve model	6	103	N		
India, Noord-oost	31	590	naam van God	4	58
individualisme	7	111	navolging	43	767
inkomensbegrenzer	43	772	Nederlandse Geloofsbelijdenis	17	282
inlijvingsmodel	22	358	Newbigan	6	102
Israël	21,37	341,675	New Wine	14	238
IVF	38	691	nieuwe mensheid	33	619
J			Nouwen, Henri	31	583
Jakobsbron	2	34	O		
Job	4	68	oecumene (katholieke)	1,2	1,17
Joodse opvoeding	11	186	oecumenenota	33	612
K			onaangepast	3	41
Katholieke kerk	1	3	onheilige vrouwen	22	360
katholiceit	35,39	650,715	onheilig spreken	23	377
kerk	2,3,5,7,8,24,25, 34,43,44	23,50,83,112, 118,129,395, 471,627,763, 779	onmondigen	10	168
kerkdienst (tweede)	20	331	onreine dieren	45	804
kerk en samenleving	3	51	ontmoetingen (kerkhistorische)	44,45,46	792,812,830
kerkmuziek	28	536	ontwikkelingswerk	18,42	299,757
kerkvaders	5,6,7	84,99,118	onvruchtbare vrouwen	21	347
Kierkegaard	8	139	oordeel	19	315
kinderlijk geloof	2	27	openbaring	6,22	103,361
kinderdoop	6	95	open en eerlijk	2	22
klimaat	48	855	opwekkingslied	22	368
klimaatverandering	2	28	organist	34	634
kloosters	6	105	overwinning	1	5
koerswijziging	10	171	opwekkingslied	22,23	368,385
koninkrijk van God	9	149	oud worden	8	138
Koran	18	302	Oxygen	2	29
Korea	42	747	P		
Kraemer	6	102	paradigmaverandering	12,13	195,213
Kretenzers	38	701	participatie	48	863
Küng	15	250	passieliederen	24,25	400,481
kwaad (uit op elk)	13,14	223,239	pastoraat (traditioneel)	4	57
L			Paulinus	44	792
laagdrempelig	38,39,40	698,717,728	Pétursson Hallgrímur	24	404
Lange de	8	138	pijl en fundament	7	112
leesrooster	14	243	pijnpunten	28	532
legaten	4	72	platland	29	557
Leger des Heils			pluralisme	2	29
leven na sterven	29	554	pluralistisch model	6	103
liefde	26	498	Poolse middeleeuwen	9	157
lijden	4,5	68,86	prediking	5	78
liturgi(e)sch	7,23	120,386	priesterzegen	29	549
lofprijzing	7	116	Prijs de Heer	2	21
logos	14	237	Protestantse Synode	33	611
loyaliteitsconflict	14	230	Psalmen voor Nu	23	388
Lumen Gentium	1	2	publiek	8	133
M			Purpose Driven Nederland	9	154
maakbaar	17,20	292,338	R		
Maleachi	39	719	RAGB	33	611
Maria Montessori	37	686	Redeemer Church	10	163
markteconomie	41	742	redding	44	783
martelaren (2e w.o.)	30	570	rhema-	14	236
maximumloon	43	770	risico's	17	285
media	16	275	Rousseau, J.J.	30	573
Meldpunt Respect	36	668	ruimte	8	137
mens(centraal)	7	110	S		
menselijke emoties	15	255	samenspreking	7	113
mensenkerk	8	136	samenleving	46	824
mensenrechten	44	795	satán	31	585
Michacampagne	18	299	schaamteloos	45	806
middelpuntvliedend	6	98	schepping	43	774
middelpuntzoekend	6	98	scheppingsdagen	2	25
missiologie	6	101	Schilder, K.	31	587
missionair(e gemeente)	6	97	Schriftuurlijkheid	23	385
moederkerk	16	271	Sion	8	129
			spiegel	42	747
			spiritualiteit (R.-k.)	31	581
			stad	30	576

trefwoord	uitgave	pagina	vrijzinnig	16	278
stijlkenmerken	14	231	trefwoord	uitgave	pagina
student	41	735	vrucht van de Geest	11	178
Sweelinck	47	846	vuurproef	15	253
T			W		
testament	4	71	waarheid	7	113
tijdgeest	21	344	wachten	47	841
tolerantie	42	760	wachters	8	129
traagheid	2	28	Warneck	6	102
traditie	3,8	37,130	Waterink	44	788
trouwen	4	61	wereldgodsdiensten	6	101
TU	45,46	799,819	wereldkerk	2	28
tucht	9	146	wereldwerkers	22	367
U			Werp v.d. D		
uitverkiezing	6,10	94,166	Westminster Confessie	4	66
Unitatis Redingretatio	2	18	wet lezen	23	378
V			wijsheid	43	768
Vader van de leugen	5	81	Willow Creek	10	161
veertigdagentijd	14	243	Woord recht gesneden	1	8
verbond	33	617	worden als Jezus	13	219
vergeven	19,20	313,329	wraakpsalmen	5	89
verhoudingen	36	667	Z		
verslaving	44	786	zaak (van de Heer)	25	476
verstaan (van de Bijbel)	2	30	zegen	30	563
vertellen	3	37	zelfkastijding	14	235
vervangingsmodel	22	357	zelfverloochening	14	234
vervullingsmodel	22	357	zending	6,22,28,46,47	101,365,523, 826,843
vesper	14	245			
Vijfhoek	21	344	zendingsopdracht	6	98
Voedselsafari	11	190	zendingswerk CGK	10	171
Voet, Joh. Eusebius	4	62	zingend geloven	1	15
Voetius	43	776	zoekers	10	161
volle waarheid	4	60	zondag	28	530
voorschot	11	183	zondige aard	13	225
vriendendienst	10	163	Zwolse zaken	25,27,28,29	484,518,544, 560
vrijgemaakte vreemdelingen	14	229			
vrijheid van richting	3	48			

Tekstregister jaargang 83

Bijbelboek	Bijbelgedeelte	uitgave	paginanummer
Oude Testament			
Amos	4:11	47	836
	9:11-12	21	354
Daniël	7:1-14	6	98
	12:2	36	670
Deuteronomium	6:7,17-19,5	4,25,33	57,70,477,615
	7:12-13	30	564
	10:17	21	342
	11:26-28	4	70
	16:3	12	203
	18:11	29	552
	23:7a	5	89
	26	10	166
	30:1-16	1,23,30	12,379,564
Exodus	1:27	13	218
	3:14	15,16	251,266
	7:5	10	166
	14:18	10	166
	16:23	22	364
	20,19	2,1	25,166
	23:25,26	11	182
	32:31	24	398
	34:6-7	4	58
	35:3	22	363,364
Ezechiël	18	18	295
Genesis	1:16,3-5,31	2,31	25,26,588
	2:24	47	841
	6	29	558
	12:1-3	6,10,35	97,166,650
	30:16	22	360
Habakuk	1:13	4	69
Hosea	2:3	19	317
	11:1		
	13:4-8	4,27	59,529
	14:5-9	4,38	59,696
Jesaja	3:22	38	696
	5:8	11	191
	6:8	46	828
	13:16	15	255
	19:23-25	6	97
	25:6	6	97
	28:16	7	125
	29:18	36	665
	35:5	36	665
	40	23	378
	45:6-8	12	199
	49:5-6	33	615
	50:2-10	46	828
	51:17-23	4	74
	52:7-10	4	74
	53:7,4	11,14,30	180,247,566
	55:9	11	177
	61:1-3	36	665
Jeremia	5	4	59
	3:14-18	4	59
	4:5	8	130
	6:1,16,17	8,46	130,828
	14:8b	44	786
	15:18	4	69
	31:31v	1	12
Job	1:21,8,18	4,5,37	68,86,679
	2:3,8-10	4,5	68,69,86
	3	4	70
	13:15-19	35	647
	16:19-21	4	70
	19:7,23-27	4	70

Bijbelboek	Bijbelgedeelte	uitgave	paginanummer
	21:7,15	4,23	70,377
	23:3-9	4,35	70,647
	27:5	35	647
	28:28	5	88
	31:35-37,9	4,35	70,647
	32:18	36	664
	33:14-30	36	664
	40:2-9,25	4,5,37	70,86,87,679
	42:1-14	5,38	87,695
Joël			
Jona	2	2	32
Jozua	4:10-11	4	60
	2	10	166
	3 en 4	30	567
Klaagliederen	3:24	40	727
Koningen 1	18:27	25	475
Kronieken 2	30:27	30	564
Leviticus	3:17	45	805
	6:23	47	839
	11:44,45	45	805
	18:18,22	22,34,45	360,633,807
	20:13	34	633
	24:20	42	758
Maleachi	2:14a	44	786
	3:1,20-24	33,38	614,696
Micha	5:1	16	268
Numeri	6:24-27	29,3	547,550,564
Obadja	1:16	41	740
Prediker	7:2,10	29,32	551,599
	9:9	27	517
	12	17	285
Psalmen	8:3	11	184
	10:1	4	69
	12,23,54,146	19	314
	19:10-12	33	615
	22:2,4	4	69
	24:5-6	30	565
	25:14	37,48	681,859
	29	29	558
	37:25,7	4,46	70,828
	42:10	4,48	69,859
	44:24-25	4,15	69,255
	51:12	13,48	225,859
	52,54,55	21	348
	63	48	859
	66:10-12	15	253
	67:4-8	30	565
	73	47	840
	74:1	4	69
	78:4	3,31	38,584
	81:13	4	59
	82	29	558
	85	4	62
	87	22	358
	88	4	69
	110	1,2	5,32
	118:25	48	859
	119:1,35	1	7,1
	121	15	255
	122:3	7	125
	123	48	859
	124:8	7	123
	126	9	159
	130	31	583
	131	17	286
	133	2	23
	137	14,15	247,255
	139(:21)	5,15	89,255

Bijbelboek	Bijbelgedeelte	uitgave	paginanummer
Rechters	147:(3)	2,38	21,696
	150	3	38
	13:2	21	347
Samuël 1	17:58	29	558
Spreuken	1:8,9	31	584
	3:1-17	1,13,43	9,219,768
	8:23	16	268
	11:5	1	9
	12:21	4	70
	23:15,16	31	584
	27:21	15	253
	28:13	20	329
	29:18	48	861
	3:2	47	836
Zacharia	9:9-10	2	32
	14:20,21	28	530
Nieuwe Testament			
Efeziërs	1:1-23	11,13,23,33,37,45	183,219,381,619,685,805
	2:19-22	2,7,22,41,47	20,125,359,737,836
	3:1-21	6,7,37,41	98,113,685,737
	4:1-6	4,11,18	66,179,296
	5:31	47	842
	6:2	22	359
	:8	45	811
Filemon			
Filippenzen	1:6,1,20	10,45	173,808,811
	2:5,15	11,13,33	178,219,615
	3:19	38	702
	4:4-7,8	38,45	697,81
Galaten	3:7-29	2,6,9,11,26,41	33,98,150,183,491,739
	5:5-23	3,11,13,14,19,22	39,178,223,225,239,312,359
		40,42,44	725,751,795
	6:10	42	757
Handelingen	1:8	6,4	98,729
	2:17-46	1,2,3,14,23,31,44	5,32,38,247,381,585,586,783
	7:60	20	329
	8	44	783
	9:18	22	358
	10:28, 11:3	21,45	342,805
	11:1-3	10	167
	13:46,2	22,46	358,828
	15:36-41,1-7	15,21	254,343,354
	16:6-7	46	828
	18:1-4	1	9
	20:31	21	349
	1:1,2	2,4	20,63
	2:3,9	1,2	12,2
	3:15	3	39
Hebreeën	7	1	5
	8:13	1	12
	10:35,19-25	4,4	60,729
	12:18-24,14	11,22,41	183,359,737
	13:10-13	47	839
	1:25,1	23,37	379,677
	2:1-13	13,19,40	223,317,729
Jakobus	3:11	4	57
	5:10-11,19-20	5,21,38	88,348,349,695
Johannes	1:5,29,18,15	5,13,14,15,16,37	82,217,233,252,267,268,681
	3:8,14-16,36	2,3,6,9,19	20,42,98,150,313
	4:24,35	40,46	730,828
	5:39,24	3,31	38,43,586
	6:41,35-38	9,14	150,244
	7:53-8:11	17	289
	8:12,32	14,44	244,786
	10:7-35	3,14,22,33	42,244,247,359,615
	11:25-26	14	244
	12:31	31	585
	14:6-31	3,14,16,46	43,244,267,828
	15:1-5,16	14,46	244,828

Bijbelboek	Bijbelgedeelte	uitgave	paginanummer
Johannes 1	16:13	46	828
	17:21,24-26	3,7,11,31,33	43,113,179,581,620
	19:26,27,35 e.v.	24	394
	20:17-26	0,4	43,363,681,729
	21:15-18	33,46	616,828
Kolossenzen	1:5-7,17,18	5,13,36	82,218,664
	2:8,29	13	219
	4:2-21	11,13,24,26,	179,219,400,498,
	29,32,37,40	552,601,681,729	
	5:3,11	9	150
Korinthe 1	8:58	22	358
	1:9,15-24,27	15,36,45,46,47,48	254,664,803,808,823,838,858
	2:9-17	5,21,22	80,343,351,363
	3:3-16	6,7,8,31	96,115,132,586
	1:4-31	3,11,15,21,41,45	39,178,254,344,737,808
Korinthe 2	2:2-16	2,3,14	20,43,237
	4:6-13	3,10,12,38	39,163,202,697
	5:8-13	19,4	314,729
	7:29-31	15	253
	9:19-23	39	718
	11:17-34	3,4,7,10,12,23	38,57,121,168,184,203,381
	12:4-31	2,4,11,12,41,45	23,66,177,178,179,202,737,808
	13:4-8,13	11,12	177,178,179,202
	14:1,34	11,45	178,81
	15:58,24,25	17,27,31,33	286,529,585,615
	1:22	4	66
	3:3-14	25,40,45	471,727,811
	4:4-8	5,11,15,30	82,183,254,566
	5:20,1-5	3,11	39,183
	6:14	32	601
Lukas	11:16-19	12	202
	12:9	10	174
	1:78,1,16-17	13,29,33,39	218,558,614,720
	3:38,3	3,20	43,330
	4:18-19	21	348
	6:35,20-23	10,3	173,565
	7:18-35	36	664,665
	10:1-6,17-20	40	729
	13:3,5,28	19,29	316,555
	14	43	767
	17:3,4	19,21	313,348
	19:29-44	2,4,43	32,59,767
	21:29-31	10	165
	22:19-20,26-27	12,45	203,811
	23:27-34,3	20,43	329,33,773
Markus	24:45-48,21,26	12,17,20,33	203,297,330,615
	2:28	21,22	351,363
	6:12	40	729
	8:34	14	234
	10:29-30,43b-45	5,45	88,811
Matteus	16:14-18	36,4	663,729
	1:24b-25	47	841
	2:15	14	241
	3:17	3	42
	4:8	5	81
	5:10-48	2,4,10,14,17,	24,60,173,242,287,364,378,565
		22,23,30,39,42,44	712,758,787
	6:9-14	7	123
	7:21-23,1-2	9,26	149,498
	8:15	40	725
	10:7-8,17-20	40,45	729,805
	11:28	34	640
	13:38	34	632
	16:14-22,24-28	3,7,12,19,41	42,112,203,316,737
	17:5	3	43
	18:15,35,18	3,21	39,348
	19:4-9	17,31,47	287,589,841
	20:32,25-28	14,33	238,615
	22,22:37-40	1,29,33	5,555,615
	23:24	3	38
	24:24	31	586
	25:14-30,29	7,33	120,617
	28:18-20	6,10,42,46	98,172,757,827

Bijbelboek	Bijbelgedeelte	uitgave	paginanummer
Openbaring	1:20c	13	219
	3:14-22	41	737
	5:6	22	358
	6	19	315
	7:4-8	37	677
	8:9	37	677
	9:4,20v	5,19	82,316
	11:8	19	316
	13:2b,17	31	586
	14:13	29	554
	19:6-8	4	61
	20:3-10	31	585,586
	21:1-2,10-24	7,37	125,677
	22:16	22	358
Petrus 1	1:7,3,20	15,18,33	253,296,298,620
	2:2:5-10,25b,12a	10,22,23,26,27,36	167,358,381,497,511,670
	3:22,21b,10,1-2	1,28,36,37	5,527,670,677
	4:7-12,18	4,11,12,15,29,45,47	57,178,253,254,551,808,836
	5:8-11,2	5,33	81,615
Petrus 2			
Romeinen	1:1	4	66
	1:23,10	13,37	218,677
	2:29,1	23,26	379,498
	3:9-10	13	223
	4:13,15	2,31	33,585
	5:17,5	14,23	239,379
	7:15-26	13,17	223,225,289
	8:4-37	1,4,11,13,29,	7,66,183,219,553,681,
	37,40,42	726,732,752,753	
	9:4-5	37	677
	10:21,15,6-7	3,4,37	39,74,677
	11:24-26,1-13	2,22,37	33,358,359,677
	12:1-19	3,4,5,11,23,46	41,59,89,178,381,825
	14:8,5,23	16,21,23	266,351,381
	15:7	17	284
	16:1-2	45	808,809
Tessalonicenzen 1	2:13	38	697
	3:12-13	20	328
	4:13-18	21	343
Timotheus 1	1:17	34	631
	2:12,2	45,46	810,825
	3:1-16	7,35,45	112,648,808
	4:4-5	3,23	38,381
	6:16	37	679
Timotheus 2	2:15	1	8
	3:8,3	1,45	10,81
Titus			
	1:6,12-13a	1,38,45	10,701,808
	2:2-6	38,45	702,81

wordt, niet alleen in deze wereld... Het zou gewrongen zijn om aardse overheden hiervan uit te sluiten. Het gaat hier niet maar om een historische verwijzing naar het begin van de wereld. Het gaat over de 'schepping', zoals wij die nu kennen. Inclusief de overheid. Die is in Christus geschapen. Dat geeft wel aan dat overheidsgezag geen vreemd element is in de oorspronkelijke schepping.

Richters

Prof. De Bruijne verwijst verder naar het boek Richteren (Rechters): God deed richters (rechters) opstaan. Hij brengt dat in verband met een emotionele 'klik' tussen overheidspersoon en onderdanen. De onderdanen zijn door die bepaalde persoon getroffen, herkennen hem, erkennen hem; er komt een binding tot stand. Bij Obama is dat in sterke mate het geval. Vaak zal zo'n binding overigens van tijdelijke aard zijn.

De verwijzing naar het boek Richters voor de opkomst van de overheidsmacht heeft een eerbiedwaardige christelijke traditie, al vanaf de tijd van de kerkvaders. Ook Calvijn verwijst daarnaar als hij spreekt over het 'heilige recht van opstand'. Daarmee heeft deze verwijzing een rol gespeeld bij het ontstaan van de Nederlandse staat. Toch wil ik er een paar kanttekeningen bij maken.

Om te beginnen: er was al eerder overheidsgezag. De stammen van Israël hadden stamhoofden. Mozes sprak recht en stelde, op advies van zijn schoonvader Jetro, anderen aan om hem daarbij te helpen. Er zijn in de Mozaïsche wetgeving regels gesteld voor de rechtspraak, inclusief lijfstraffen.

In de tweede plaats: zelfs als we aannemen dat in de uitdrukking in het boek Richters die emotionele klik geïmpliceerd is (dat is best mogelijk), moeten we toch wel onderscheid maken tussen het handelen van God en de erkenning door mensen. Het gaat mij op dit moment net zo min als De Bruijne om een formeel-juridische aanstelling. God maakte dat deze persoon uit het volk naar voren kwam; en de mensen erkenden dat. Dat zijn twee dingen. Gods handelen gaat (zoals gewoonlijk) voorop. De menselijke erkenning volgt daarop; het is een vrucht daarvan.

In de heilsgeschiedenis

In de derde plaats moeten we er wel rekening mee houden dat het hier gaat over Gods bijzondere genade aan Israël, zijn volk. Zij kozen niet voor richters; zij kozen voor de afgoden. Maar God had medelijden met hen, als ze dan, door zijn eigen tuchtiging, zuchtten onder de druk van hun vijanden. Dan deed hij een richter opstaan. Dat deed hij niet met andere volken. Die liet hij op hun eigen wegen wandelen; hij gaf ze over aan hun eigen overheden en hun politieke orde maar ook hun onderlinge strijd, verval en chaos.

Dat God een heerser doet opstaan, wordt ook gezegd van koning Kores: die gebruikte hij als zijn dienaar voor een bijzonder doel, namelijk de bevrijding en het herstel van zijn volk. Het wordt ook gezegd (in Romeinen 9) van Farao. Ook met hem heeft God een bijzonder doel: om zijn macht te tonen; te weten: hoe hij, tegen Farao in, zijn volk weet te bevrijden. Het is niet aannemelijk dat hier een klik tussen Farao en het Egyptische volk is geïmpliceerd. Dat brengt ons bij een volgend punt. Zo'n klik is in de wereld eerder uitzondering dan regel. Vaak gaat de opkomst van een heerser gepaard met geweld. Helemaal alleen zal een heerser zelden aan de macht kunnen komen. Vaak 'klikt' het alleen met een klik om hem heen, zijn familie, clan of stam, of een stel potige kerels of een leger, of een rijke en machtige aristocratie die de meerderheid onderdrukt of negeert en verwaarloost. En als er al een 'klik' is, is dat niet altijd positief: het klikte tussen Abimelek, de zoon van Gideon, en een deel van Israëls bevolking. Het klikte tussen Hitler en het Duitse volk.

In verband met de emotionele klik maakt De Bruijne een vergelijking met het huwelijk. Dat is inzichtgevend. Intussen blijft de vergelijking van de relatie tussen overheid en onderdanen met andere gezagsverhoudingen het meest voor de hand liggen.

blijkbaar is er geen reden voor reserve tegen overheidsgezag van mensen over mensen

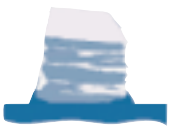
Nog iets over die verwijzing naar de richters en hun tijd: wat God toen deed was een fase in de geschiedenis die hij ging met zijn volk om het te verlossen. De schrijver van het boek Richters zegt (terugblikkend): God deed richters opstaan; maar ook: in die dagen was er geen koning in Israël... Die richters, dat was maar een tijdelijke en onvoldoende oplossing, telkens opnieuw; wat Israël eigenlijk nodig had was een koning... Als je terugkijkt vanuit wat God in zijn wonderlijke genade ging geven.

Van richters naar koning

Hij deed vervolgens Saul en David opstaan. Ook hier is het duidelijk dat Gods handelen vooropgaat: toen hij hen liet zalven, zag niemand in hen nog een koning; de klik kwam inderdaad, maar pas naderhand.

In deze lijn verder gaand - wonderlijk genadig, voor mensen telkens opnieuw verrassend - heeft God de grote zoon van David doen opstaan: Christus. Hij is de uiteindelijke koning. Hij beschikt wel over een 'geweldsmopolie': een ijzeren staf; zijn machtige voeten (Psalm 2; Openbaring 19). Maar hij heeft dat

voorshands - uniek in de wereldgeschiedenis! - niet gebruikt.

Hij is *de* koning bij uitstek! Goddelijk, hemels, het beeld van God, de koning; maar ook mens op aarde, koning over de aarde. Zijn koningschap was niet van deze wereld, maar het kwam wel in deze wereld, en werd van kracht over deze wereld. Hij was anders dan alle andere, alleen maar menselijke, aardse heersers, maar toch echt koning. Wonderlijk, eindeloos verrassend; de klik met mensen kwam maar moeizaam tot stand en was een tijdlang maar beperkt; en hij is nog steeds omstreden. Een koning aan het kruis, tenslotte! Uniek. Maar tegelijkertijd, juist daarin, een model van dienend leiderschap. Als je hem ziet, kun je je reserves tegen koninklijk gezag en macht over mensen laten varen.

Hij zelf zegt tegen zijn discipelen dat ze zullen 'plaatsnemen op de twaalf tronen en rechtspreken over de twaalf stammen van Israël'. Hij kondigt aan dat hij zal zeggen: 'Heb gezag over tien steden' of 'over vier steden'. Blijkbaar is er geen reden voor reserve tegen overheidsgezag van mensen over mensen.

Mensen zijn geroepen om Christus' beeld te vertonen. In hem gaat het licht op van Gods bedoeling met de wereldpolitiek. Het is verleidelijk om verder te citeren uit Kolossenzen 1: *Hij bestaat voor alles en alles bestaat in hem. (...) Oorsprong is hij, (...) om in alles de eerste te zijn: (...) door hem en voor hem (heeft de volheid) alles met zich willen verzoenen, alles op aarde...*

Secularisatie en voorzienigheid

In dit licht wil ik Gods voorzienigheid in een geseculariseerde wereld zien. Ik weid daar even over uit.

Prof. De Bruijne ontwikkelt zijn visie, zoals gezegd, midden in deze tijd: de tijd van de secularisatie. Of, nauwkeuriger gezegd, het resultaat van de secularisatie, van de ontkerstening: de 'seculariteit'. Onze wereld is werelds (geworden); er is geen algemene erkenning van God (meer). De samenleving is niet christelijk (meer).

Daar moeten we niet zenuwachtig over doen. Het is ook niet zinvol om terug te verlangen naar een christelijk verleden, dat nu eenmaal voorgoed voorbij is. We doen er ook niet goed aan om krampachtig vast te houden aan restjes christendom die bezig zijn te verdwijnen. De wet tegen godslastering is een dode letter geworden.

Ik neem de draad van De Bruijne op en spin die op mijn manier verder. Vergelijkbare discussies zijn er geweest over de bedde in de troonrede, het ambtsgebed bij de opening van overheidsvergaderingen, en de sluiting van winkels op zondag. Christenen zijn nu eenmaal een minderheid in deze wereld, en - daar wordt de laatste tijd vaker op gewezen - moeten bereid zijn, in gemeenschap met hun Heer, te lijden en het kruis te dragen. Dat heeft hij ons

voorzegd, dat is het karakter van deze tijdelijke wereld. Dan moeten we niet verongelijkt en bezeerd protesteren. En ook niet elkaar aanpraten dat juist nú, na twintig eeuwen, het boek Openbaring actueel blijkt te zijn en in vervulling begint te gaan en we de 'grote verdrukking' ingaan.

Tegen deze achtergrond kunnen we verstaan dat De Bruijne spreekt van Gods 'verborgen voorzienigheid'. Door die voorzienigheid heerst er in allerlei landen, niet alleen christelijke, recht en een zekere vrede. God doet in zijn voorzienigheid regeerders opstaan die, ook als ze niet in hem geloven, toch regeren met wijsheid en goede zorg voor hun onderdanen.

De wereld is werelds

Daar zit veel in. God regeert over deze wereld, ook al erkent ze hem niet. Christus is koning, ook waar hij niet wordt beleden. (Ik ga weer op mijn eigen manier verder.)

Het koninkrijk van God seculariseert niet. De gelijkenis van de zaaier en alle andere gelijkenissen zijn nog steeds bezig in vervulling te gaan. Er is nog steeds zaad dat veel vrucht draagt, naast al dat andere zaad. De tarwe rijpt midden tussen het onkruid. De mosterdboom is bezig te groeien, het zuurdeeg werkt door, het sleepnet verzamelt steeds meer vissen, naast allerlei rommel.

Van de andere kant: deze wereld is altijd wereld geweest. Christenen zijn altijd vreemdelingen geweest in deze wereld, ook ten tijde van Constantijn, paus Innocentius III, Calvijn, de Gouden Eeuw in de Nederlanden, de puriteinse kolonisten in Amerika, de emancipatie van de gereformeerden, of wat we ook maar als het hoogtepunt van het 'corpus christianum' zouden willen beschouwen (met een wat beperkte blik, op een groter of kleiner deel van de wereld). Ook al hebben ze die vreemdelingschap niet altijd even goed beseft. Het boek Openbaring is altijd actueel geweest. Historisch gezien mag secularisatie een zinvol begrip zijn, maar ik betwijfel - ik heb daar eerder over geschreven in dit blad - of je na Kaïns moord op Abel en Chams bespotting van zijn vader nog wel theologisch over een secularisatieproces zou moeten spreken. De wereld is werelds.

Geduld

Toch moeten we daar ook weer niet al te lachnietiek over doen, als over een voldongen feit; en zeker niet onze schouders over ophalen. De wereld is werelds, dat betekent dat ze zucht en in barensnood is en reikhalzend uitzielt naar het openbaar worden van... de kinderen van God; van mensen die nú leven. Het betekent dat mensen lijden onder onrecht en geweld. God geeft het kwaad ruimte om zich te ontplooien; hij laat de beesten een zekere macht. Het bloed van de martelaars roept: Hoe lang

nog, heilige en integere heerser? De goddeloosheid roept Gods toorn op; die hoopt zich op tegen de dag van het oordeel.

het kan verstandig zijn om bij niet-gelovigen in de leer te gaan, en het is soms onvermijdelijk

Waakzaamheid is geboden, en als je merkt dat je gezin, of je school, of je ziekenhuis, bezig is te seculariseren, is het tijd voor intensiever gebed en voor actie. En dat geldt ook voor de staat, of de burgerlijke gemeente; voor het politieke terrein.

In die wereld geeft God, in zijn voorzienigheid, tijden van verademing, van recht en een zekere vrede, niet alleen in een christelijke omgeving. Dat doet hij niet specifiek door middel van de politiek. God geeft niet alleen regeerders die wijs en verantwoordelijk te werk gaan, maar ook middenstanders die kwaliteit leveren, eerlijke kooplui, toegewijde leraren, trouwe familieleden en vrienden en behulpzame burens en dorpsgenoten. Ieder van hen draagt bij aan dat recht en die zekere vrede, op kleinere of grotere schaal.

Dat is des te meer verbazend als je je realiseert hoe bedorven de menselijke aard is. Valt de wereld mee? Dan is dat te danken aan Gods voorzienigheid. Inderdaad, zijn 'verborgen voorzienigheid'. Wij kunnen Gods regering

over de wereld niet begrijpen en narekenen, laat staan beoordelen. In de laatste hoofdstukken van het boek Job worden we daar het

diepst van doordrongen.

Onder Gods voorzienigheid heeft de cultuur zich vanaf het begin het sterkst ontplooid in het kamp van Kaïn: bij Jabal, Jubal en Tubal-Kaïn. Weliswaar was Abel eerst al schaapherder,

maar die lijn werd niet voortgezet. Het kan verstandig zijn om bij niet-gelovigen in de leer te gaan, en het is soms onvermijdelijk.

Toch is er over Gods voorzienigheid meer te zeggen. We weten wie het is die regeert: de Vader van Christus, met zijn Vaderhand. We kennen ook het uiteindelijke doel waar hij op aan stuurt: dat het met ons, zijn mensen, en zijn wereld helemaal goed komt. Hij heeft geduld met zijn wereld. In de toorn denkt hij nog steeds aan ontfermen.

Gods voorzienigheid - hoeveel verborgens er ook in is - heeft een kleur, een richting. Zijn regering heeft een doel. De regeerders die hij in zijn voorzienigheid geeft, moeten we zien in dat licht. Hij wil ze gebruiken om zijn beleid in Christus voort te zetten en te verwezenlijken. Dat zullen ze niet altijd erkennen; maar ze doen er goed aan om dat wel te doen. Volgende keer verder daarover: over het *doel* en de *norm* voor de politiek.

Drs. Piet Houtman is predikant en docent theologie in dienst van De Verre Naasten.

HOOFDREDACTEUR:

Prof. dr. A.L.Th. de Bruijne

OVERIGE REDACTIELEDEN:

Dr. E.A. de Boer, Prof. dr. S. Griffioen, Prof. dr. G. Kwakkel, Drs. B. Luiten, coördinator 'Kerkelijk leven' en 'Wandelen met God', Dr. J.H.F. Schaeffer, J. Westert, coördinator 'Samenleving'.

MEDEWERKERS:

J.J.D. Baas, coördinator 'Opvoeding en onderwijs', J.M. de Jong, rubriek 'Kunst', Ds. G. Riemer, coördinator 'Van binnen naar buiten', Dr. J. Smelik, rubriek 'Kerk en muziek', Drs. H. Veldman, rubriek 'Kort historisch'.

BESTUURSLEDEN STICHTING

DE REFORMATIE:

A. Verhoeff (voorzitter),
Drs. B. Bos (secretaris),
F.H. Haveman (penningmeester)

BLADMANAGEMENT:

Mevrouw M.T. Kremer
Scholma Druk bv, Postbus 7
9780 AA Bedum, tel. 050 3013636
Alle stukken voor de redactie bij voorkeur per E-mail: reformatie@scholma.nl, ingeval per post via bovengenoemde postbus.
Uitgever: Print Media bv, Bedum
Technische realisatie:
Scholma Druk bv. Bedum

ADMINISTRATIE EN

ADVERTENTIES:

Scholma Druk, postbus 7,
9780 AA Bedum.
Telefoon: 050 - 3653537.
Fax: 050 - 3012732
(o.v.v. Reformatie).
E-mail: reformatie@scholma.nl
Aanlevering advertenties in overleg.
ING Bank: 66.30.92.620

ABONNEMENTSPRIJZEN:

€ 49,95 per jaar
studenten € 19,50;
buitenland € 130,00
- abonnementsjaar loopt van
1 januari t/m 31 december

- opzegging van het abonnement dient 1 maand voor aanvang van het nieuwe abonnementsjaar schriftelijk of per e-mail te geschieden (voor 1 december).
Losse nummers € 1,50 (incl. porto).

De Reformatie is op Daisy cd-rom verkrijgbaar bij de Chr. Blindenbibliotheek voor blinden en slechtzienden.
Tel. (0341) 565499.

ADVERTENTIES (acquisitie en verkoop):

J. Hoogenboom, tel. 050-4091204,
fax 050-4091252
e-mail: info@hoogenboom-communicatie.nl
Contracttarief op aanvraag.

Zonder schriftelijke toestemming van de uitgever is het niet toegestaan artikelen uit dit blad over te nemen.

Web: www.dereformatie.nl
ISSN 0165-5191

Paulus in Amsterdam

Bij mijn weten is de apostel Paulus nooit in Amsterdam geweest. Het Nieuwe Testament bevat dan ook geen brief van hem aan de Amsterdammers, wel twee brieven aan de Korintiërs. Paulus kende de stad Korinte goed: hij was er betrokken geraakt bij het ontstaan van de christelijke gemeente en had er zo'n anderhalf jaar gewoond. Opmerkelijk genoeg zou datgene wat Paulus aan de Korintiërs schrijft ook tegen Amsterdammers gezegd kunnen zijn.

P.H.R. van Houwelingen ■

De overeenkomst tussen geloven in Korinte en geloven in Amsterdam is dat christenen in beide gevallen wonen in een grote stad en dat de gemeente daar een minderheidspositie heeft. Het is dus geloven in de marge. Tegelijkertijd schreef Paulus een brief die in de moderne samenleving hoogst relevant kan zijn voor zowel christenen als niet-christenen. Het gaat namelijk over leven in de stad, over leiderschap, over seksualiteit, succes, werk, status en concurrentie, over sociale tegenstellingen en etnische spanningen, over vrijheid en geluk. Bij Via Nova ('nieuwe weg'), een missionaire geloofsgemeenschap in Amsterdam, weet men aan de hand van zulke onderwerpen moderne mensen aan te spreken. De toespraken die Stefan Paas, Gert-Jan Roest en Siebrand Wierda in de Vondelkerk hielden op basis van 1 Korintiërs zijn nu gebundeld in het boekje: *Geloven in de marge*. Bij hun toespraken waren heel verschillende mensen aanwezig, niet alleen met maar ook zonder een christelijke achtergrond. Het werk van Via Nova is een markant voorbeeld van missionair elan in de grote stad. Gedurfd, eigentijds en uitdagend, maar niet zonder reden: wat ooit begon als een marginale minderheid, onder andere door Paulus' verblijf in Korinte, is inmiddels uitgegroeid tot een wereldwijde beweging.

Het volgende citaat maakt duidelijk wat de missionaire strategie van Paulus betekent voor mensen in een stad als Amsterdam: 'De kern van Paulus' strategie was: een kleine gemeenschap beginnen in de grote stad, waar de idealen van Jezus worden beleefd en in praktijk

gebracht. Het ging Paulus helemaal niet om macht of invloed of succes: hij wilde gewoon God aan het werk zien onder mensen. Hij wilde een gemeenschap die gewoon tussen en met de mensen leefde - dezelfde kleren, dezelfde taal, hetzelfde eten. Geen enge sekte of zoiets. Maar wel een gemeenschap met een andere levensstijl - een aantrekkelijk alternatief. Een uitnodigende gemeenschap. Je hoeft niet bij ons te horen en als je niet bij ons wilt horen, veroordelen we je niet. Maar als je bij ons wilt horen, ben je van harte welkom en we nodigen je uit om dat te doen. Laten we samen ontdekken wat het is om Gods missie te dienen in Nederland en in de steden van Nederland' (pag. 17).

Dit is duidelijk geen bundel bijbelstudies op de klassieke manier. Ten eerste wordt niet de hele eerste brief van Paulus aan de Korintiërs behandeld, maar slechts bepaalde gedeelten daaruit (geselecteerd op het thema levensstijl), in elf hoofdstukjes. Ten tweede wordt elk hoofdstukje afgesloten met enkele gespreksvragen, maar die zijn vooral bedoeld om een gesprek aan te gaan over de betekenis van geloof en kerk in de moderne stedelijke samenleving. Toch blijkt het materiaal steeds gebaseerd te zijn op zorgvuldig lezen van de bijbeltekst, zodat simplistische of voorspelbare toepassingen voorkomen worden.

Zo wordt in het hoofdstukje over status, naar aanleiding van het misbruik van de maaltijd van de Heer in Korinte, benadrukt dat alle mensen gelijkwaardig zijn en dat het heel

belangrijk is hoe iemand tegen anderen aankijkt. En dan volgt de vraag waar je zelf statusangst herkent en wat voor jou persoonlijk een goede voorbereiding zou zijn op het eerstvolgende avondmaal. In deze context trof ik een specifieke doorvertaling van de bijbelse boodschap aan, die menige Amsterdammer met zichzelf confronteert: 'Heel wat Amsterdamers, christenen en niet-christenen, zijn nogal elitair. Is er een betere voetbalclub dan Ajax? Is er een betere plaats om te wonen dan Amsterdam?... Buiten Amsterdam, is daar nog wat dan?' (pag. 80). Maar Jezus Christus heeft zijn status prijsgegeven om een nieuwe gemeenschap te stichten, zo luidt het vervolg van de betreffende bijbelstudie. Allen die Hem volgen, mogen speciaal bij het avondmaal delen in zijn dood en leven.

Met de missionaire kracht van dit boekje zijn meteen ook de beperkingen gegeven. Voor een doorlopende uitleg van 1 Korintiërs en voor meer informatie over de betekenis van de tekst

moet men andersoortig materiaal raadplegen, bijvoorbeeld het recente commentaar op 1 Korintiërs van R. Dean Anderson in de CNT-serie. Wie dat doet, wordt ook voorzichtiger met het klakkeloos gebruiken van ingeburgerde termen als klanktaal, tongentaal of onverstaanbare talen van de Geest. De gave van de talen, waarvan sprake is in 1 Korintiërs 12-14, zou wel eens het vermogen geweest kunnen zijn om zich verstaanbaar te maken in een bestaande taal die de spreker zelf niet beheerste. Boeiend trouwens om te bedenken dat Paulus bij zijn bezoek dan misschien met een Amsterdamse tongval had gesproken!

Prof. dr. Rob van Houwelingen is hoogleraar Nieuwe Testament aan de Theologische Universiteit te Kampen.

N.a.v. Stefan Paas, Gert-Jan Roest & Siebrand Wierda, *Geloven in de marge. De eerste brief aan Korinte*. Zoetermeer: Boekencentrum, 2008. Omvang 120 pagina's. Prijs € 11,90.

PERSBERICHTEN

Samenkomsten Ameland

Ook dit jaar gaat de Commissie Ameland van de GKv van Blija-Holwerd D.V. vanaf Goede Vrijdag 10 april 2009 t/m zondag 25 oktober 2009 zondagse samenkomsten organiseren in Nes en Hollum.

Graag z.s.m. opgave van namen van predikanten en broeders die op vakantie gaan naar het eiland en bereid zijn om voor te gaan in de samenkomsten. Zij die niet met vakantie naar het eiland gaan, maar wel een zondag willen voorgaan in de samenkomsten zijn ook hartelijk welkom. Ook degenen die samenkomsten willen begeleiden op het orgel, geef het door aan de secretaris. Het is fijn voor de voorganger als die weet of er een organist(e) is, i.v.m. het kiezen van de liederen voor de liturgie. Voor de maanden, april, mei en juni, graag voor 31 maart, om de roosters en de publicatieborden gereed te maken t/m juni. Ook opgaven voor het hoog- en naseizoen zijn zeer welkom bij de secr. van de commissie: J. Holtvoort, Weegbree 55, 7711 NB Nieuwleusen.

Tel. 0529-485523, b.g.g.: 06-38910647.

Email: j_holtvoort@hetnet.nl

Eerste ERKWB synode

WINTERTHUR – Zaterdag 31 januari j.l. heeft in Winterthur de eerste synode van de Evangelisch-reformierte Kirchen Westminster Bekenntnisses (ERKWB) in Oostenrijk en Zwitserland plaats gevonden. Voorzitter was Pfarrer Thomas Reiner van de ERKWB gemeente te Winterthur. Aanwezig waren afvaardigingen van de ERKWB gemeenten van Wenen, Neuhofen en Rankweil in Oostenrijk en van Winterthur en Basel in Zwitserland. Een aantal van deze gemeenten ontvangt opbouwende en financiële steun uit Nederland via de SSRO, de Stichting Steun Reformatie Oostenrijk. Er zijn intensieve contacten met de Gereformeerde Kerken vrijgemaakt in Nederland. Contactpersoon voor de ERKWB gemeenten is Pfarrer Reinhard Mayer te Rankweil, bereikbaar via kirche.rankweil@reformiert.at

Schaamte

me e g e l e z e n

In *Ophouw* (Opinieblad voor de Nederlands Gereformeerde kerken) schrijft de emeritus-zendeling Bob Wielenga regelmatig een column. Deze keer een column over schaamte (of het gebrek daaraan).

T. Groenveld ■

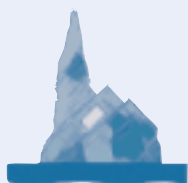
“De Schaamte voorbij: de titel van een boek uit de vorige eeuw, typerend voor onze cultuur. Mensen weten niet meer wat schaamte is, schreef Jeremia al in de nadagen van de Judeese monarchie (600 v. Chr.). En wat hij dan aan wandaden opsomt, zou ook ons het schaamrood op de kaken moeten jagen, maar doet het intussen niet. Het ergste is wel dat iedereen op eigen voordeel uit is (Jer. 6:13). Dat gaat ten koste van de onderkant van de samenleving, de minima (7:6), terwijl allochtonen het dan ook steeds moeilijker krijgen. Seksuele verloedering viert hoogtij: mannen lijken op hitsige hengsten, hinnikend naar andermans vrouw (5:8). Religieus doet iedereen wat goed is in eigen ogen. De verschillen tussen toen en nu zijn groot, maar niet echt.

Het verschil tussen Europa en Afrika wordt wel aangeduid met de woorden schuld en schaamte. In Afrika zouden mensen weinig schuld voelen over hun wandaden. Pas als ze ontdekt worden, en men zo aan de kaak wordt gesteld, zou men zijn hoofd in schaamte laten zakken. Aidspatiënten hebben geen probleem met hun schuld: vaak door seksueel gedrag zijn ze besmet geraakt. De schande om als aidspatiënt

bekend te staan, is daarentegen ondragelijk zwaar. Europa zou een schuldcultuur hebben. Het persoonlijke en sociale geweten staat op scherp. Lang voor de schaamte haar kans krijgt, heeft de schuld al toegeslagen. Mensen voelen zich al schuldig voor ze veroordeeld zijn.

Die schuldcultuur zijn we echter voorbij. Wie voelt zich nog schuldig bij wetsovertreding? Steeds minder mensen! Over de volle breedte van de samenleving tiert de fraude welig - tot op scholen die met leerlingenaantallen sjoemelen. Als we er mee wegkomen, mooi toch? Schuldgevoelens op seksueel gebied zijn al lang therapeutisch weggemasseerd. Rest ons dan de schaamte zoals in Afrika? Voorbij de schuld is geen schaamte meer. Daar brandt het geweten dicht. Afrika weet tenminste nog wat schaamte is. Een morele herleving van de samenleving geeft dat niet. De diepste oorzaak van deze teloorgang? Ze willen van Mij niets weten, spreekt de Here (Jer. 9:2). Onze cultuur is God voorbij. Daar betalen we voor.”

Ds. Tonnis Groenveld is emerituspredikant van de Gereformeerde Kerk van Uithuizen en woont te Roodeschool.

uit de kerken

Oldehove - beroepen: J.Th. Rozemuller te Zwartsluis

Bunschoten-Oost - beroepen: P.J.C. Colijn te Zaltbommel

Liedboek gezang 71:

‘Jezus, wandlend langs de wegen’

In de liedgeschiedenis zijn er perioden geweest waarin verhalende liederen over religieuze en niet-religieuze onderwerpen populair waren. Ook bijbelse verhalen werden in berijmde liedvorm doorverteld.

J. Smelik ■

Dit gebeurde onder meer tijdens de Middeleeuwen, toen vooral het kerstverhaal en het paas-evangelie vaak in liederen verteld werd.

In de vorige eeuw was het vooral de neerlandicus W.A.P. Smit die betoogde dat het genre van het verhalende bijbellied in de zestiende eeuw gecultiveerd werd bij de Dopersen. Tegenwoordig wordt daar veel genuanceerder over gedacht. Maar de dichter van het lied van deze week, de taalkundige en dichter Klaas Hanzen Heeroma (1909-1972), die onder het pseudoniem ‘Muus Jacobse’ gedichten en kerkliederen publiceerde, had Smits opvatting tot de zijne gemaakt.

Van Muus Jacobse zijn 36 gezangen in het *Liedboek* opgenomen, waarvan we de meeste aantreffen in de rubriek ‘Bijbelliederen’. Dat laatste is niet zonder betekenis: het geeft namelijk aan dat in kerkliedoeuvre van Jacobse de volle nadruk ligt op liederen waarin bijbelpassages en in het bijzonder bijbelverhalen verwerkt zijn. De dichter zelf noemde deze liederen ‘bijbelse gezangen’. Daarmee plaatste Jacobse, wiens moeder van doperse afkomst was, zich nadrukkelijk in de doperse liedtraditie uit de zestiende eeuw, want daar zou - conform Smits visie - dit liedtype zich verder ontwikkeld te hebben.

Het lied van deze week, ‘Jezus, wandlend langs de wegen’, dat wat mij betreft niet tot de beste liederen van Muus Jacobse hoort, is zo’n lied waarin een bijbelverhaal berijmd is. In dit geval gaat het om een berijming van Lucas 17:12-18. In dat bijbelgedeelte lezen we het verhaal over de genezing van tien melaatsen. De melaatsen die van verre blijven staan (couplet 1, r. 3) omdat ze volgens de wet van Mozes als onreinen elk contact met mensen dienden te mijden, krijgen van Jezus de opdracht om zich tot de priester wenden om zich rein te laten verklaren. Dat is een wonderlijke opdracht, want ze

ontvangen die nog voordat ze daadwerkelijk genezen zijn. Dat heeft ongetwijfeld veel geloof en vertrouwen van de melaatsen gevraagd. De kern van het verhaal is dat één melaatse, nota bene een Samaritaan (‘een vreemdeling’), na zijn genezing naar Jezus terugkeerde om Hem te danken en eer te geven.

In het lied wordt het bijbelverhaal in twee strofen verteld, waarna in het laatste couplet het verhaal geactualiseerd en toegepast wordt. Het toepassend actualiseren van de boodschap die uit het bijbelverhaal getrokken kan worden, gebeurt doorgaans ook in andere bijbelse gezangen van Muus Jacobse. Daarbij voorkomt de dichter dat de toepassing - je kunt misschien beter spreken over ‘vermaning’ in doperse betekenis - een moralistische toon krijgt door haar in biddende vorm onder woorden te brengen. Dat treffen we ook in gezang 71 aan. We zingen niet ‘Zo moeten wij zijn als die Samaritaan en we moeten God danken voor het wonder’ maar we zingen: ‘...laat ons als die ene zijn. Laat de dank in onze monden woorden vinden voor het wonder. Laat ons lovend tot U gaan om wat Gij ons hebt gedaan.’

Melodie

De melodie is gecomponeerd door Jaap Geraerds. Jacobus Franciscus Maria Geraerds werd op 12 juli 1924 te Den Haag geboren, waar hij van 1943 tot 1952 aan het Koninklijk Conservatorium compositie, instrumentatie, fluit en orkestdirectie studeerde. Zijn leermeesters waren onder meer Henk Badings, Hendrik Andriessen, Sem Dresden, Willem van Otterloo en Jan Koetsier. In de periode 1947 tot 1949 studeerde hij aan het conservatorium te Brussel.

Binnen de muzikwereld vervulde Geraerds na zijn studie diverse functies. Zo was hij vanaf 1952 docent fluit aan de Toonkunst Muziek-

school te Leiden en als muziekjournalist verbonden aan de *Haagse Post* en *Het Vaderland*. Vanaf 1975 was hij artistiek adviseur van het Nederlands Kamerorkest. Ondanks al deze functies zag Geraerds zich in de eerste plaats als componist. Hij componeerde voor orkest, koor en diverse instrumentale ensembles. Hij is met 17 melodieën in het *Liedboek* vertegenwoordigd die alle tussen 1963 en 1970 gecomponeerd zijn. Geraerds overleed op 31 augustus 2003.

Geheel passend bij de *verhalende* liedtekst van Muus Jacobse heeft Geraerds een melodie geschreven die eigenlijk meer vertellend gesproken dan gezongen moet worden. Het vertellende karakter van de melodie kunt u zien/horen aan de vele toonherhalingen die de melodie typeren (de regels 1 en 2 beginnen al met vier keer dezelfde noot b), gecombineerd met het gegeven dat de melodie hoofdzakelijk uit secunde-intervallen bestaat. De componist heeft erop gewezen dat het zaak is 'het lichte, enigszins kinderlijke parlando te handhaven. Indien loodzware gemeentezang-accenten van traditionelen huize onoverwinnelijk blijken, late men het lied liever ongezingen (on-verteld).'

Het gebruikte tactusteken (een tactus major) en het feit dat vrijwel uitsluitend kwartnoten gebruikt worden, geeft aan dat men de melodie vooral niet zwaar en log van noot naar noot moet zingen.

Gezien dit melodietype kan ik me wel vinden in de opmerking van Wim Kloppenburg in het *Compendium* dat het lied misschien meer voor een cantorij dan voor een gemeente is.

Dr. Jan Smelik is hymnoloog-musicoloog en woont te Steenwijk.

Veel gezinnen in ontwikkelingslanden leven in extreme armoede. Red een Kind steunt deze gezinnen met hulp op maat. Wij helpen kinderen naar school en steunen de ouders met voedsel, kleding en medische zorg. Voor € 40,- per maand geeft u een gezin toekomst.

www.redeenkind.nl

tel. 038 - 4604648 • rek. nr. 1599333 • Zwolle

Donatus
verzekert vertrouwd

Donatus verzekert kerkgebouwen en alles wat daarbij hoort. Zoals doopvonten, kanselbijbels en orgels. Ook voor vrijwilligers en werkers in kerkelijke dienst hebben we passende verzekeringen. Donatus is een betrokken specialist. Klein genoeg om u persoonlijk van dienst te zijn. Groot genoeg om met een gerust hart uw verzekeringsbelangen aan toe te vertrouwen. Donatus is een onderlinge verzekeringsmaatschappij zonder winstoogmerk. Samen met u zorgen we ervoor dat wat waardevol is, behouden blijft voor onze kinderen en hun kinderen en hun kinderen...

Donatus

www.donatus.nl tel. 073 - 5221700